Osmanlı Mecmualarında Ormancılık Politikası (1914-1918): Görüşler, Tavsiyeler, Eleştiriler

Öğr. Gör. Dr. Irmak Karabulut

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1853-8776>

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Antalya
– TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 13.04.2021

Kabul: 15.09.2021

On-line Yayın: 28.09.2021

Anahtar Kelimeler

Ormancılık Politikası

Orman Tahribatı

Birinci Dünya Savaşı

Osmanlı Mecmuaları

Milli İktisat

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.50852>

Öz

Osmanlı'da XIX.- XX. yüzyılda pek çok alanda olduğu gibi ormancılık politikasında da değişim ve dönüşümlere şahit olunmuş; kanunlaştırma hareketlerinin başlatılması, yabancı uzmanlar getirilmesi, okullaşma çalışmalarına girilmesi adına adımlar atılmıştır. Orman politikası oluşturma çabaları ve reform süreci Birinci Dünya Savaşı içerisinde de devam etmiş, reform sürecine paralel biçimde orman meselesi Osmanlı kamuoyu tarafından da sahiplenilmiştir. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde ekonomi politikalarını konu alan mecmuaların ve mesleki yayıncılığın artışı ile orman meselesi sınırlı da olsa bu mecmualarda yerini almış, Birinci Dünya Savaşı yıllarında ise ağırlığını arttırmıştır. Dönemin mecmualarında sadece mesleki ve teknik konular işlenmekle kalmamıştır. Ormancılık meselesine ilişkin yazılar incelendiğinde ormanlardan daha nitelikli olarak nasıl faydalanılabileceği, ormanlardan sağlanan maddi kazancın ne şekilde artırılabilceği, mevcut döneme kadar yapılan ıslahatların noksanları, bu noksanların nasıl giderilebileceği, orman tahribatının boyutları, bu tahribatın önüne nasıl geçileceği, diğer ülkelerde ormancılık alanında neler yapıldığı yönünde pek çok yazıya rastlanmaktadır. Bu yazıların bir kısmı ormancılık konusunda idari görevler de üstlenen uzmanlar tarafından kaleme alınırken bir kısmı da dönemin önemli kalemleri tarafından sütunlarına taşınmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında orman politikası ve orman meselesinin Osmanlı mecmualarına ne şekilde yansıdığını, konuyu ele alan yazarların ormancılık politikalarına ilişkin görüş, öneri ve eleştirilerini ele almayı amaçlayan bu çalışmada *İktisadiyat Mecmuası*, *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, *Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi*, *Tedrisat Mecmuası*, *Ticaret-i Umumiye Mecmuası* ve *Polis Mecmuası*'ndan yararlanıldı. İlâveten ormancılık alanındaki gelişmeleri ve reform sürecini takip etmek adına konuya ilişkin araştırma eserlerden faydalanıldı.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Karabulut, I. (2021). Osmanlı Mecmualarında Ormancılık Politikası (1914-1918): Görüşler, Tavsiyeler, Eleştiriler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(86): 467-500.

**Forestry Policy in Ottoman Magazines (1914-1918):
Opinions, Recommendations, Criticisms**

Lect. Dr. Irmak Karabulut

Alanya Alaaddin Keykubat University, Rectorate, Atatürk's Principles and Revolution History
Department, Antalya – TURKEY**Article History**

Submitted: 13.04.2021

Accepted: 15.09.2021

Published Online: 28.09.2021

Keywords

Forestry Policy

Forest Destruction

First World War

Ottoman Magazines

National Economy

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.50852>**Abstract**

In the Ottoman Empire, changes and transitions were witnessed in forestry policy as in many other areas in the 19th and 20th centuries; steps were taken to initiate legalization movements, to bring in foreign experts, to embark schooling studies. The efforts to form a forest policy and the reform process continued during the First World War, and the forest issue was also embraced by the Ottoman public in parallel with the reform process. During the Second Constitutional Monarchy, the forest issue took its place in these magazines, albeit limited, with the increase of the magazines on economic policies and professional publishing, and increased its weight during the First World War. Not only professional and technical issues were covered in the magazines of the period. When the articles on the forestry issue are examined, many articles were found about how to benefit from forests in a more qualified way, how to increase the financial gain from forests, the shortcomings of the improvements made up to the present period, how to eliminate these shortcomings, the extent of forest destruction, how to prevent this destruction, and what has been done in the field of forestry in other countries. While some of these articles were written by experts who also undertook administrative duties in forestry, some of them were included in the columns by the important writers of the period. In our study, in which we aim to discuss how forest policy and forest issues were reflected in Ottoman magazines during the First World War, and address the opinions, suggestions and criticisms of the writers on forestry policies, we utilized *İktisadiyat Mecmuası*, *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, *Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi*, *Tedrisat Mecmuası*, *Ticaret-i Umumiye Mecmuası* and *Polis Mecmuası*. In addition, we benefited from research works on the subject in order to follow the developments in the field of forestry and the reform process.

GİRİŞ

Ormancılık politikası, hukuksal tanıma göre orman sayılan yerlerin sunduğu çeşitli ürün ve hizmetlerden devamlı olarak yararlanılmasının düzenlenmesine, gerekli durumlarda çeşitli amaçlarla yeni orman ekosisteminin oluşturulmasına yönelik kararlar bütünüdür (Çağlar, 2012: 10). Tanzimat Dönemi'nden önce Osmanlı Devleti'nde ormanların bakım ve yetiştirilmesi adına nitelikli tedbirlere rastlanmadığı gibi orman, ordunun ve donanmanın ihtiyacının karşılaması, sürülerin beslenmesi, avlanma gibi sebeplerle devleti ilgilendirmiş bunun dışında devlet ormanlara ilgisiz kalmıştır (Cin, 1978: 314). Tersane-Tophane gibi askeri tesislerin ihtiyacı için tahsis edilen orman alanları koruma altına alınmış ve geri kalan kısım halkın sınırsız kullanımına açılarak geniş orman alanları yüzyıllar boyunca tahribe uğramıştır. Avrupa ise XIX. yüzyılın başından itibaren ormanların bilimsel yöntemlerle idaresi için gerekli hukuki-idari düzenlemeleri uygulamaya koymuş ve burada ormanların korunması gereken bir değer olduğu yönündeki bilinç temellenmiştir (Keskin, 2006: 123-124).

XIX. yüzyılın ortalarına doğru orman ürünlerinin ticari meta olarak görülmeye başlaması ve vergilendirilmesi durumunda gelir getirebileceğinin anlaşılması ardından devletin ormanlara bakışı değişmiş, bu süreçte hukuki ve idari düzenlemeler birbirini takip etmiştir. 1840'da Ticaret Nezaretine bağlı Orman Müdürlüğü kurulmuş ve ormanların tanzimi ve muhafazası adına bir layiha yürürlüğe girmiştir (Keskin, 2010: 5-6). Ayrıntılı hükümler içermemekle birlikte 1858 tarihli Arazi Nizamnamesi'nin içerisinde orman ve baltalıkların kullanımına ilişkin maddeler yer almış; ancak bu hükümlerden bazıları ormanların kesilerek tarlaya dönüştürülmesine hizmet etmiştir (Koç, 1999: 154-157; Özer, 2020: 412-413; Köprülü, 1949: 705-706; Cin, 1978: 314; Kutluk, 1948: 184-185). Pek çok alanda olduğu gibi yabancı uzmanlardan faydalanma yöntemi ormancılıkta da kullanılmış, 1857'den 1878'e Fransız orman mühendisleri ülkede faaliyette bulunmuştur. Fransız mühendisler 1857'de orman mektebinin açılmasının yanı sıra 1862'de miri ormanların idaresine ilişkin ilk orman layihasının hazırlanmasında etkili olmuşlardır (Keskin, 2006: 124). 1870 yılında ise Orman Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir¹. Orman idaresi ise teşkilinden itibaren Ticaret Nezareti, Maliye Nezareti, Maadin İdaresi, Ticaret ve Ziraat Nezareti gibi çeşitli nezaretlerle ilişkilendirildikten sonra 1893'de Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti unvanı ile bağımsız bir nezaret biçimini almıştır (Tural, 2008: 85-87).

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde de ormancılık alanında önemli adımlar atılmıştır. İlk dönemde ön plana çıkan çalışmalar arasında 1909'da orman mektebinin yeniden kurulması (Cin, 1978: 316), 1910'da vilayet ve livalardaki orman alanlarının denetlenmesi için seyyar orman müfettişlerinin tayin edilmesi (Tural, 2008: 103-104; Kutluk, 1967: 167-170), ormanlarda görevli memur kadrolarının düzenlenmesi, 1910'da Osmanlı Devleti'nin ilk orman istatistiği olan 1907 (1323) yılı orman istatistiğinin derlenmesi sayılabilir (Kutluk, 1948: 358-370, Keskin, 2005: 200-201; Çağlar, 2012: 27). Bu süreçte pek çok hukuksal düzenleme de yapılmış, "14 Maddelik Talimatname" ile ormanların işletilmesi karşılığında alınacak bedellerin hesaplanması düzenlenmiş, "1911 Köy Baltalıklarının Yönetimine İlişkin Nizamname" ile ormanlara verilen zararın önüne geçilmeye çalışılmış ayrıca köylülere ortak gereksinimlerinin karşılanması amacıyla baltalıkların işletilmesinden pay verilmeye girilmiştir (Çağlar, 2012: 27-28; Kutluk, 1948: 375-378, 410-412, 438-441). Kapsamlı bir orman kanunun çıkartılmasına girilmiş, 1913'te "Orman ve Mera Kanun" taslağı Ali Rıza Efendi tarafından kaleme alındıysa da yasalaşamamıştır (Gümü, 2018: 55). Bu dönemde de dışarıdan uzman çağırılması yoluna gidilmiş, 1914'te Avusturya-Macaristan'dan Alman kökenli orman mühendisi Hermann Veith'in² davet

¹ 1870 Orman Nizamnamesi'nin tam metni için bkz. Koç, 2005: 251-257; Kutluk, 1948: 260- 269.

² Hermann Veith (1860-1927) Almanya doğumlu olup Avusturya'da ormancılık kariyerinde ilerlemesi ardından 1914-1918 arasında Orman Müşaviri unvanı ile Osmanlı'da görev yaptı. Mondros Mütarekesi ardından ülkesine döndü ve Avusturya ormancılık teşkilatında çalışmayı sürdürdü. Bkz. Kılıç, 2019: 38-39.

edilmesi uygun görülmüştür (Kılıç, 2019: 36-37, 78).

Birinci Dünya Savaşı sürecinde de reform çalışmaları devam etmiş, ormanların planlanması adına Avusturya-Macaristan'dan uzman personel istenilmiş, 1916 ortalarında Suriye ormanlarında fenni araştırmada bulunmak için Almanya'nın doğu müstemlekesinde orman müfettişliği görevinde bulunan Oscar Feric Mechker görevlendirilmiştir (Suriye Ormanlarında Tetkikat-ı Fenniye, 28 Temmuz 1332 [1916]: 7). 1916'da Orman Mekteb-i Alisi ders nazırlığına Alman orman uzmanlarından Bauer 5 sene süre ile tayin olmuştur (Orman Mektebi Alisi İçin, 1 Eylül 1332 [1916]: 1). Bu süreç boyunca Osmanlı vatandaşları ormancılık ile ilgili bilgilerini geliştirmek için yurtdışına eğitime gönderilmişlerdir. İstanbul Maarif Müdürlüğü önderliğinde 1916'dan itibaren İstanbul'un çeşitli yerlerinde ağaç bayramları kutlanmaya başlamış (Kılıç, 2019: 80, 97), 1916'da payitaht ormanı kurmak amacıyla Kağıthane sırtlarından Belgrat ormanlarına kadar uzanan bir ormanlık tesisine başlanılmıştır. Ağaçlandırma için gerekli tohumları hazırlamak üzere Hendek orman ameliyat mektebinde bir tohumhane oluşturulmuş, bir de fidanlık tesis edilmiştir (Payitaht İçin Ormanlık, 3 Teşrinisani 1332 [1916]: 7; Kılıç, 2019: 81, 83).

Ali Rıza Efendi'den sonra Veith bir orman kanunu hazırlığına girişse de 1917'deki uzun görüşmelerin ardından bu taslak da yasalaşamamıştır (Gümü, 2018: 64-66; Kılıç, 2019: 76-78; Kutluk, 1967: 332-335). Nisan 1917'de ise "Ormanların Usul-i İdare-i Fenniyeleri Hakkında Dokuz Maddelik Kanun" yürürlüğe girmiştir. Ardından kanunun uygulanma esaslarını açıklayan ve Türkiye'de ilk örneği olan "Ormanların Muvakkat İşletme Planlarının Suret-i Tazminine Dair 10 Maddelik Tarifname" hazırlanmıştır (Esin, 2016: 127-128; Kılıç, 2019: 88-93; Kutluk, 1948: 510-511, 524- 527). 1918 Ocak ayında yerli ve yabancı uzmanların çalışmaları sonucunda ülkenin ilk amenajman planı tamamlanmıştır (Kılıç, 2019: 118).

Ana hatları ile ifade edildiği şekilde XIX. yüzyılda başlayan, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı sürecinde devam eden bilimsel esaslara dayalı biçimde ormanların idare edilmesi meselesinde ormanların korunması yönünde bir bilinç geliştirilmesi sorumluluğu basına düşmüştür. İkinci Meşrutiyet Dönemi basın yayın faaliyetleri açısından da hızlı bir gelişmeye tanıklık etmiş, dergi ve gazetelerde önemli bir artış yaşanmıştır. Bu süreçte resmî kurumlar dergi yayıncılığına hız verirken çeşitli meslek örgütlenmelerinin de gelişmelerine paralel olarak yayıncılıkta ilerledikleri görülmüştür (Kocabaşoğlu, 2010: 27-28). Bu dönemde *Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Nezareti Mecmuası /Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası* (1324-1334) ³ ile *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası* (1333-1334) ormancılık ile ilgili yayın yapan mecmualar olarak ön plana çıkar (Duman, 2000: 657-658). Ormancılık politikaları aynı zamanda iktisat dergilerinde de yerini almıştır; nitekim XIX. yüzyılda başlayan fikir dergiciliği İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde hız kazanmış, iktisadi kaygılar hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik iktisadi içerikli yazıların yayınlanmasını beraberinde getirmiştir (Koraltürk, 2000: 151; Toprak, 1985: 132). İkinci Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı yıllarında doğrudan ekonomi veya iktisadi bilimi konu alan dergilerin önde gelenleri arasında *Ulum-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası*, *Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi*, *İktisadiyat Mecmuası*, *Ticaret-i Umumiyeye Mecmuası*, *Sanayi Mecmuası* ve *Ulum-ı Siyasiye ve İktisadiye Mecmuası* sayılabilir (Koraltürk, 2007, s. 3).

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde ormancılık politikaları ve kanunlaştırma hareketlerine ilişkin günümüze kadar pek çok çalışma kaleme alınmıştır. Bu çalışmanın amacı orman politikası konusunda hızlı bir reform sürecinin yaşandığı Büyük Savaş yıllarında orman meselesine kamuoyunun bakış açısını ortaya koymaktır. Önceki dönemlerde ve mevcut dönemde ormancılık alanındaki düzenlemelerin kamuoyundaki algısı, ormanların korunması ve çoğaltılması, ormanlardan gelir elde edilmesi meselelerinin Osmanlı kamuoyunda ne şekilde yankılandığının meydana çıkartılmasının

³ Bu mecmuada yer alan ormancılığa ilişkin haber ve makaleler için bkz. Alan: 2020.

hedeflendiği bu çalışmada *İktisadiyat Mecmuası*, *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, *Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi*, *Tedrisat Mecmuası*, *Ticaret-i Umumiye Mecmuası* ve *Polis Mecmuası*'ndan yararlanıldı. Ele alınan dergilerin ağırlıklı olarak Birinci Dünya Savaşı içerisinde faaliyet göstermesi⁴ ve bu tarihlerde orman meselesine ilişkin yazıların sıklaşması çalışma alanının belirtilen tarihlerle sınırlanmasını beraberinde getirdi. Çalışmada ormancılıkla ilgili dönemin mecmualarında yayınlanan yazılar belirli konu başlıklarına ayrılarak incelendi.

I. Orman Islahatı ve Değerlendirmesi

XIX. yüzyıldan itibaren devam edegelen reform çalışmaları Birinci Dünya Savaşı sürecinde basında değerlendirmeye alınmıştır. Osmanlı ormanlarındaki ıslahat girişimlerine yönelik özellikle *İktisadiyat Mecmuası*'nda 1916 yılında Mim. Te.⁵ tarafından kaleme alınan "Orman Islahatı" başlıklı beş sayı boyunca devam eden yazı dizisi ile *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*'nda 1917 yılında Orman Müdür-i Umumiyesi Mümeyyizi Süleyman İhsan tarafından yine beş sayı boyunca devam eden "Ormanlarımızın Tarihçesi" isimli yazı dizisi ön plana çıkmaktadır. Söz konusu yazarlar sadece orman ıslahat teşebbüslerini ele almakla kalmayıp ıslahattaki eksik yanlara ve ileriye dönük yapılacak girişimlere de yer vermişlerdir.

Ağustos 1917'den itibaren Bauer'in önerisi ile yayınlanmaya başlayan *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*'nda (Kılıç, 2019: 95) Süleyman İhsan tarafından kaleme alınan yazı dizisi Osmanlı ormanlarının tarihsel gelişimini ele almanın yanı sıra hangi itici güç ile yenilik hareketlerine gidildiğine, hangi düzenlemenin neyi amaçladığına yer vermesi ve süreçteki noksanları, yanlışlıkları da saptaması bakımından oldukça önem arz etmektedir. Süleyman İhsan Bey yazı dizisinde 1870 Orman Nizamnamesi etrafında Osmanlı'nın orman politikasını ele almış, Osmanlı ormanlarının Orman Nizamnamesi'nin yayınlanmasından önceki dönemini inceleyerek yazısına başlamıştır. Süleyman İhsan Bey'in de belirttiği üzere Osmanlı'da ormanlar beş kısma ayrıldı; Birincisi köy ve kasabaya uzak, sıra dağlar üzerinde bulunan, baltalıklar⁶ dışındaki cibâl-i mübâhadır.⁷ Bunlar devlet ormanları olarak nitelendirilmektedir. Bu ormanlardan faydalanmak serbest olduğundan ahalinin tahribatına uğramıştır. Dahası nüfuzlu kimseler ziraata elverişli kısımlarını kendilerine ayırıp çiftlik haline getirmişlerdir. Tanzimat öncesinde tımar sahipleri, köy ağaları, bunları kısım kısım zenginlere vermişlerdir. Tanzimat'tan Orman Nizamnamesi'nin yayınlanmasına kadar geçen süreçte Osmanlı tebaasında mülk edinme ve ticaret sevdası artmıştır. Kereste önemli bir ticari meta olmuştur. Bu durum da nüfuzlu kimselerin cibâl-i mübâhaları hususlarına geçirmelerini arttırmış, cibâl-i mübâhanın sınırları daralırken yanlış kesim ve tahribat artmıştır.

İkinci kısım kura baltalıklarıdır. Bunlar, cibâl-i mübâha dahilinde veya yakınında bulunan köy ahalisinin kereste ve odun yapmak, mera tesis etmek amacıyla buradan bir sınır ile ayırdıkları ormanlardır. Sınır anlaşmazlıklarının eksik olmaması nedeniyle, ahalinin başvuruları üzerine kendilerine verilen ferman ile köy baltalıklarının sınırları belirlenmiştir. Fakat bu baltalıkların bir kısmı

⁴ Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi 1914 yılında bkz. Koraltürk, 2001b: 213; İktisadiyat Mecmuası 1916-1917 yılları arasında bkz. Koraltürk, 2001a: s. 297; Ticaret-i Umumiye Mecmuası 1917-1918 yılları arasında bkz. Koraltürk, 2000: 152-153; Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası 1917- 1918 yılları arasında; Tedrisat Mecmuası 1910-1926 yılları arasında bkz. Ünal ve Birbudak, 2011: 105; Polis Mecmuası 1913-1918 yılları arasında yayınlanmıştır. Bkz. Yeşilyurt, 2011: 5.

⁵ "Mim. Te."nin Mehmet Tefik (Ortaç) Bey olması olasıdır. Mehmet Tefik Ortaç (1876-1946), 1898'de Ziraat Mektebi Alisinden mezun oldu. Selanik Ziraat Mektebi Muallim Yardımcılığı ardından Selanik Orman Müfettiş Yardımcılığı Kontrol Memurluğu yaptı. Ormancılık ile ilgili çeşitli idari görevler üstlenen Mehmet Tefik Bey 1913'te Ticaret ve Ziraat Nezareti İdaresi Merkez Müdürlüğü yaparken vekaleten Orman Umum Müdürlüğü görevini üstlendi. 1918-1919 tarihlerin arasında asaleten bu görevi sürdürdü. Bkz. Kılıç, 2019: 85-86.

⁶ Köy baltalığı, köylülerin yakacak odun gereksinimleri için ayrılmış orman ekosistemleridir. Bkz. Çağlar, 2012: 23.

⁷ Cibâl-i mubaha, henüz kimsenin mülkiyetine geçmemiş dağlardaki kendiliğinden yetişen ağaçlardan oluşan orman ve korulardır. Köprülü, 1949: 703.

köy ahalisinin ihtiyacından fazla iken bir kısmı da ihtiyacını karşılayamayacak derecede azdır.

Üçüncüsü vakıf ormanlarıdır. Bunlar cibal-i mübâha iken temellük veya sultanın izni ile vakfa tahsis edilmişlerdir. Dördüncüsü hususi ormanlardır. Bunlar da cibal-i mübâhadan ayrılmış ormanlardır. Beşincisi Tersane ve Tophane ormanlarıdır. Tersane ve Tophane idareleri kendilerine gereken kerestenin tedariki için sahile yakın ormanlardan bazılarını muhafaza edip, ahalinin oradan kesim yapmasını yasaklamışlardır. Nakliyatı ise angarya suretiyle ahaliye yüklemişlerdir.

Bu süreç boyunca köylü ihtiyacı olan odunu temin ederken tek ağaç kalmayana kadar kesim yapmıştır. Kesimin getirdiği zararı azaltmak amacıyla zamanla köy halkının kendilerine mahsus olmak üzere baltalıkların sınırlarını çizme, kesim için yaşlı-sık ağaçları seçme, çeşitli korkutma haberleri yayma gibi önemler aldığı görülmüştür. Fakat ahalinin birbirinin baltalıklarını tahribinin ve vakıf, hususi ormanlar ile Tersane- Tophane ormanlarını tecavüzlerinin önü alınamamıştır. Cibal-i mübâhanın mera için çobanlar ve tarla, çiftlik elde etmek için nüfuzlu kimseler tarafından yakılması eksik olmamıştır. Özellikle Kırım Savaşı ardından Çerkes ve diğer göçmenlerin iskân edildikleri yerlerde tarla açmak adına hayli orman yaktıkları bir gerçektir. Bu şekilde birkaç vilayetin ormanları mahvolmuş ve ahali hayvan gübresi yakmak, hanelerini çamurdan mamul kerpiçten yapmak durumunda kalmıştır.

Süregelen tahribata dikkat çeken Süleyman İhsan Bey *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*'nda ikinci olarak 1870 Orman Nizamnamesi'nin kaleme alınmasından icrasına kadar olan kısmı ele almıştır. Bu süreçte ormanların gelir ve maddi kazanç sağlamadaki rolleri idare usullerini daha yararlı hale getirmeye yöneltmiştir. Bunun da diğer medeni milletlerde olduğu gibi fenni usullerin uygulanması ile sağlanabileceği düşünülerek Fransa'dan uzmanlar getirilmesi, orman mektebi kurulması ve orman meclisi tesisi gibi yöntemler ile yapıldığını belirtmiştir. Fransa orman müfettişi ve ziraat üniversitesi hocası, ziraat cemiyeti azası Tassy ülkeye gelmiştir. Süleyman İhsan Bey Tassy'nin gelişi ile Orman Mektebi'nin açılış tarihi hakkında kesin bilginin bulunmadığını belirtmektedir (Süleyman İhsan, Ağustos 1333 [1917]: 26-32). Bununla birlikte mektep mezunlarından yola çıkarak Süleyman İhsan Bey Tassy'nin gelişi ve orman mektebinin kuruluşunu 1273 (1857) olarak belirtir. Mektep ilk mezunlarını 1279'da vermiştir ve 9 kişidir. Hükümet daha sonra 6 uzman daha getirtmiştir. Uzmanlar, bir taraftan mektebin tedrisatı ile meşgul olurken diğer taraftan 1285 tarihli Orman Nizamnamesi'ni ve 1286 tarihli Orman Mektebi Nizamnamesi'ni oluşturmuşlardır. Süleyman İhsan Bey, bu mektebin hangi binaları kullandığını ayrıntıları ile ortaya koyduktan sonra 1309'da okulun kapatılarak Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisine ilhak edildiğini belirtmiştir. Mektep mezunlarının 1279-1308 arasındaki listesini de vermiştir (Süleyman İhsan, Eylül 1333 [1917]: 59-61).

Süleyman İhsan Bey 1870 Orman Nizamnamesi'nin kabulü sürecine de yer vermiş ve Nizamname'ye dair değerlendirmelerini ortaya koymuştur. Orman Nizamnamesi'nin yapılmasını güçleştiren ve erteleyen başlıca etken Nizamnameye göre Tersane ve Tophane-i Amire idarelerinin devlet ormanlarında tasarruf hakkının olmasıyla birlikte kendilerine gereken keresteyi almak için bazı yöntemlere başvurmalarının gerekmesidir. Tersane ve Tophane, ormanlardan miri kerestenin çıkartılması işini eskiden beri ahali üzerine yüklemekteyken Nizamname ile bu durum değişmektedir. Süleyman İhsan Bey bu uygulamanın feshini Osmanlı hükümetinin en hayırlı icraatlarından saymaktadır. Geçmiş yüzyıllara ait bu isabetsiz uygulamanın kaldırılması ile nakliye hizmeti altında güçsüz olan halkın adalete kavuşması sağlanmıştır.

Nizamname'nin yürürlüğe koyulmasındaki maksat devlete ait olan ormanların korunmasını ve idaresini tanzim etmek olduğu halde hükümleri, devlete ait olmayan vakıf, kasaba ve kurâ baltalıklarını da kapsamaktadır. Süleyman İhsan Bey Nizamname'nin bu kabilden ormanları kapsama nedenini de belirtmektedir. Miri ormanları idare altına almanın ilk sebebi bunların harap olmaktan kurtarılmaları ile tabi servetin bekasına hizmet etmek diğer sebebi ise usulüyle kesilip satılacak ağaç ve mahsullerden

devletçe nakden yararlanmaktır. Bundan vakıflara ait ormanların ve kasaba, köy baltalıklarının da faydalanması gerekli görülmüştür. Arazi Kanunnamesinde hudâyî-nâbit⁸ olan ağaçların devlet hazinesinde olduğuna ve bunların sökülmesi gibi uygulamaların arazi mutasarrıfının salahiyetinde olmadığına dair olan maddeleri göz önüne alınarak kişilerin elinde bulunan koruların bile tamamen imha olunmaması yönünde orman idaresine nezaret hakkı verilmesi dahi düşünülmüş ise de bunun için genel bir orman kanunu yapılması ve arazi kanunun bazı kısımlarının düzenlenmesi gerektiği göz önünde bulundurulmuştur.

Nizamname'nin birinci kısmında belirtildiği üzere miri ormanlar korunmaya alınmış ve nizama aykırı kesim yapılması yasaklanmıştı. Fakat her kasaba ve köyün baltalığı yoktu ve bu tip durumlarda köylü miri ormanlarından ağaç kesmeye alışmıştı. Dolayısıyla ya baltalığı olmayan köy ahalisine baltalık verilecekti ya da miri ormanlarından tayin olacak şekilde bedava odun kesmelerine izin verilecekti. Baltalığı olmayan köylüye baltalık verilmesi daha doğru olmakla birlikte baltalık ayrılmasının idare müsait oldukça tedricen yapılmasına karar verilerek zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için köylünün miri ormanlardan bedava ağaç kesmelerine izin verildi. Bu izin köylünün mesken ihtiyacını kolaylaştırmaya mahsus olup ticaret için kesecekleri ve satacakları kereste bu müsaadenin dışındaydı. Esasen ahalinin miri ormanlardan kesip iskele ve pazar yerlerine naklettikleri keresteden öşür alınmaktaydı. Bunun eskisi gibi alınmaya devam etmesi yeterli gibi görülmüş ise de miri ormanların muhafazasından kast olunan sonuçlardan birinin de hazinenin yararlanması olduğundan öşrün yetersiz kalacağına hükmedilmiştir. Sonuçta baltalıklar hariç olmak üzere ahalinin ticaret için miri ormanlardan kesecekleri kerestenin idare tarafından tayin olunan bedelini vermeye ve tüccar ve mültezim nizamına tabi olmalarına karar verilmiştir (Süleyman İhsan, Teşrinievvel 1333 [1917]: 91-94).

Özellikle ormanlara yakın olan yerleşim yerlerinin ahalişi çoğunlukla odun ve kömür ticareti ile meşguldü. Dolayısıyla Nizamname'nin odun ve kömüre ilişkin hükümleri hem idarenin hem ahalinin menfaatini korumalı idi. Odun ticareti meselesinde ise iki yol vardı. Birincisi bir köyün zaruri ihtiyacından başka geçinmesi ve kâr elde etmesi için miri ormanlardan kesilen odunu hayvan ve araba ile pazar yerlerine götürüp satmak diğeri ise bir köyün mensup olduğu pazar yerinde satabileceğinden fazla odunu keserek ya bir tacirle yapacağı anlaşma üzerine ya da başka bir yol ile miri ormanlardan mahaline nakletmektir. İlk yolda her türlü işlem serbestliğinin tutulması gereklidir. İkinci yolda ise külliyetli odun kesip satmada bedava miri ormanlardan odun kesme hakkının verilmesi Nizamname'nin esası olan korumaya zarar verecektir. Dolayısıyla külliyetli odun kömür için miri ormanlardan kesilecek ağaçlara belirli bir kıymet koyulması uygun görülmüştür. Böyle bir uygulamanın odun ve kömür fiyatını arttırmaya ve ahalinin ticaretini daraltmaya neden olacağı düşünülmüş ise de o zamana kadar Anadolu ve Rumeli'nin odun kesmeye en elverişli noktaları Tersane ve Tophane idarelerinin ihtiyaçları için ayrılmışken artık oralarda da odun kesilebileceğinden ve ticarete açılacağından bunun fiyatları ucuzlatabileceği hesaplanmıştır. Odun kesim ve satımı ile meşgul olan tüccar, ahaliyi belli bir ücret karşılığında bu işte istihdam etmekteydi. Tüccarın miri ormandan kestireceği oduna kıymet koyulmasının ücret ile kullanılan ahalinin menfaatine bir etkisi olmayacaktı. Bunlar göz önünde tutularak Nizamname'nin 5.maddesi kaleme alınmıştı; köy ahalişi ihtiyaçları olan binaları inşa etmek, araba vb. imal etmek için gerekli kömür ve odun için miri ormanlarından bedava kereste ve ağaç kesecekti; fakat ticaret için kesecekleri kereste için idare tarafından tayin olunan kıymetini verecek, tüccar gibi bu Nizamname hükmüne uyacaklardı. Gerek bizzat ve gerek vasıtayla başka bölgeye nakledecekleri ve satacakları odun, kömür için miri ormandan kesilecek ağacın idare tarafından belirlenecek kıymetini vereceklerdi. Her köyün kendi pazar yerine ahalinin kendi araba ve hayvanlarıyla naklettikleri ve sattıkları odun ve kömür bu hükümden

⁸ Ekilmeksizin kendiliğinden biten.

müstesnaydı.

Yine Tersane ve Tophaneye verilecek kerestelerin tedarik sureti de ayrıca layiha ile belirtilmişti. Miri ormanlardan ve vakıf- şahıs korularından kerestenin ne şekilde kesilip verileceği açıklanmıştı. Miri ormanlarda kereste mevcut iken vakıf ya da şahıs ormanlarından kereste alınmaması şarta bağlanmıştı. Arazi Kanunu'na göre miri arazi üzerindeki hudâyî-nâbit devlete ait olup toprak sahibi tarafından kesimi caiz değildir. Bu şekilde şahıs elinde bulunan korulardan devletin bedava ağaç kesmeye hakkı vardır (Süleyman İhsan, Teşrinisani 1333 [1917]: 122-124). Fakat bu hüküm o zamana kadar uygulanmamış ve herkes elindeki koruyu kendisine mal etmişti. Zaten miri ormanlar Tersane ve Tophanenin ihtiyacını karşılamaya fazlasıyla yetmekteydi. Bunlar dururken şahıs korularından yararlanmaya gerek görülmemişti. Ona göre düzenleme yapılmıştı.

Nizamname'nin maddelerine tek tek yer veren Süleyman İhsan Bey Nizamnameyi takiben Orman Müdüriyeti ve Orman Meclisi tarafından 1287, 1289, 1290, 1291, tekrar 1291 ve 1292 tarihlerinde altı adet talimat kaleme alındığını belirtir.⁹ Talimatları tek tek açıklayan Süleyman İhsan Bey bu talimatlardan 1, 3 ve 6. talimatların Orman Nizamnamesi'nin 5. maddesini yorumlayan ve açıklayan cinsten talimatlar olduğunu belirtir. Burada amaç verginin tayini ve arttırılmasıdır. Sonradan yayınlanan talimatın öncekini hükümsüz bırakacağı açık olmasıyla kesimin kolaylaşması, çoğalması ve orman hasılatının artması maksadına dayanarak oluşturulan 1292 tarihli talimatın neşrinden sonra artık ormanlarda ahalinin keyfi kesimi başlamıştır. Buna göre idare usulümüzde halefin seleftin idaresini eleştirmeye çalışması ve kendi idaresini hoş göstermeye çabalaması gibi bir alışkanlığımıza devri sabıkın her ne şekilde olursa olsun gelirin arttırılması isteğinin eklenmesi ile fenni gereklilikler çerçevesinde kesim yapılması uygulamasına riayet edilmemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Ormanların itiraf edilmek zorunda kalınan tahribatına Meşrutiyet ile bir son verilmek istenilmiş ve bu konuda tedbir ve teşebbüslere girişilmiştir.

Süleyman İhsan, Orman Kanun Layihası'ndaki ifadelerle yer vererek, Orman Nizamnamesi dikkatle incelendiğinde 45-50 yıl önce ormanların öneminin ne derece dikkate alınmış ve iyi niyetle korunmasının devletçe düşünülmüş olduğunun görüldüğünü belirtmektedir. Eğer Nizamname'nin 2. maddesi yürürlüğe koyularak Osmanlı'da devlete ait olan ormanlar tayin edilmiş ve şahıslara ait orman ve korular ile kasaba ve köy baltıkları ayrılmış olsaydı yukarıda belirtilen talimatlardan hiçbirinin kaleme alınmasına gerek kalmayacak, devlet ormanlarından hiç kimsenin ruhsatsız ve bedava ağaç kesmeye cesareti olmayacaktı. Yazar, Nizamname'nin 6., 8., 9., 10. ve 12. maddeleri gereğince ormanların fenni biçimde idaresiyle memurları koruma ve imar ile ağaçların arttırılmasına ve hiçbir tesir altında olmadan yalnız fenni gereklilikler dahilinde eksilecek ağaçların kestirilip ormanlardan çıkartılmasına çaba sarf edilmiş ve kesilecek ağaçların satılması ve bedelinin tahsili gibi sırf mali işlerle meşgul olunmamış olunsaydı ormanlar üzerinde bugün üzümlen görülen tahribatın hiç birinin görünmeyeceğini belirterek noktalamaktadır (Süleyman İhsan, Kanunuevvel 1333 [1917]: 153-158).¹⁰

"Milli iktisada doğru" düsturu ile yayınlanmaya başlayan ve İttihatçıların da desteği ile "milli iktisat"ın yarı teorik yarı pratik yayın organı olan (Toprak, 2019: 74) *İktisadiyat Mecmuası*'nda ise "Mim. Te." imzası ile beş sayı boyunca devam edecek "Orman Islahatı" yazı dizisi yayınlanmıştır. Mim. Te. makalenin yayınlandığı 1916 yılına dek ormancılık alanında yapılan ıslahatları detaylı biçimde anlatırken aynı zamanda ileride yapılması planlanan ıslahatlara da yer vermiştir. Mim. Te. tanıtılırken memleketimizin en muktedir ziraat mütehassıslarından Mim.Te.'nin, orman konusundaki eksiklikleri

⁹ Süleyman İhsan Bey esasen bu kısımda Ali Rıza Efendi tarafından kaleme alınan "Orman ve Mera Kanunun Esbabı Mucibe Layihası"nı aktarmaktadır. Layiha metni Kutluk'un çalışmasında yer aldığından detaylandırılmamıştır. Bkz. Kutluk, 1948: 442-461

¹⁰ "Devamı var" ibaresi olmakla birlikte Süleyman İhsan Beyin "Ormanlarımızın Tarihçesi" başlıklı yazı dizisi bu şekilde son bulmuştur.

ve Osmanlı Hükümeti tarafından vuku bulan ıslahat teşebbüslerini kaleme aldığı belirtilmiştir. Mim. Te. ormanların maddi ve manevi faydalarının açık olduğunu bunun, tüm ilim sahibi milletler gibi Osmanlı'da da kabul edildiğini, bu doğrultuda ülkede bir Orman Nizamnamesi kaleme alındığını belirtmekle başlamıştır. 1870 Orman Nizamnamesi'ni değerlendiren Mim. Te. bu Nizamname'nin özet şeklinde olduğunu vurgulamıştır. Nizamname, alanında ilk olması nedeniyle ormanların muhafazası ve idareleri konusunda gerekli hükümleri tamamen içerebilmiştir. Yazar özellikle Nizamname'de yer alan talimatlardan bazılarının diğerlerini hükümsüz bırakacak nitelikte olması gibi nedenlerden ormanlarda tahribat meydana geldiği görüşündedir. Yaklaşık 50 yıl önce ormanların önemi dikkate alınarak muhafazaları düşünülmüştür. Bununla birlikte Nizamname'nin 2. maddesi yürürlüğe koyularak Osmanlı'da devlete ait orman ve korular ile kasaba ve köy baltalıkları kayıt altına alınmış ve fenni bir idare teşkili ile memurlar, imar, ağaçların çoğaltılması ve yalnızca fenni gereklilik çerçevesinde kesilecek ağacın ormandan çıkartılmasına yönelmiş ve kesilecek ağaçların satılması ve vergi tahsili gibi sadece mali işlerle meşgul olunmamış olsaydı ormanlar üzerindeki bu tahribatın söz konusu olmayacağını vurgulamıştır. Yazara göre bu bakımdan Nizamname sadece görünürde vardır. Yalnızca kesime ilişkin talimatları içermiştir. Bu yanlış uygulamanın sonucunda orman idaresinin teşkilinin asıl maksadının ormanların muhafazası ve idareleri değil ne suretle olursa olsun yetişmiş ağaçların kesilmesi ve tahsil olunan gelirin artırılması olduğu zannı meydana çıkmıştır. Bu zan fenni memurlara da yerleşmiştir. Dahası orman bekçilerinin başka işlerde görevlendirilmesi nedeniyle ormanlar bekçisiz kalmıştır. Yazar, İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile her daire ve nezarete düzenleme yapıldığını bu kapsamda orman idaresinde de bir düzenleme meydana getirildiğini ve gereklilik durumunda ağacın kestirilip ormandan ihracının dışında bir inkılap tesis edildiğini belirtmiş ve bu uygulamaları saymaya girişmiştir. Ormanların fenni idare usullerini düzenlemek ve yararlanmak için fen adamlarının mevcudiyeti gereklidir. Fakat bu gibi kişiler yeterince hazırlanmadan orman teşkilatı Osmanlı vilayetlerinin tamamına uygulanmış ve bu tip fenni işlemler ehil olmayan ellere bırakılmıştır. Bu da fenni inkılaptan yeterince fayda sağlanamamasına neden olmuştur. Bu duruma son vermek için önce ehil bir kadro oluşturulması ve ormanların muhafazası ve tahribata uğrayanların tamiri, çoğaltılması için istihdam edilecek bekçilerin maaşlarının 300 kuruşa çıkartılması 1332 bütçesine koyulmuştur. Diğer taraftan yabancı memleketler, ormanların fenni gelişmelerden yararlanarak kesim, imalat ve nakliyatta iktisadi rekabet meydana getirmişlerdir. Osmanlı'da ve İstanbul civarında ise daha fazla orman vardır. Bununla birlikte İstanbul'da tüketilen kerestenin %80'i yabancı mamulüdür. Bu şekilde yüzbinlerce lira yabancı memleketlere gitmektedir. Osmanlı'daki ormanların 2/3'si sahile yakın olan ve nakliye edilebilen parçalarından kesim yapılarak el bıçkısı ve balta ile kereste imal ve ihraç olunmuştur. Bu tarz imalatla ise pek çok zarar meydana gelmektedir. Dahası bu keresteler muntazam olmadığından rağbet görmemektedir. Kesim yapılan ormanların da mevcudiyetlerini korumak mümkün olmamakta, ormanlar seneden seneye yok olmaktadır. Bu şekilde ne hazine ne de yerli ahali bir fayda sağlayamamaktadır. İşletirilmeyen ağaçlar da çürümektedir. Bu durumun önlenmesi için en azından 500.000 m³ gibi geniş miktarda mukavelenameli kesim ve işlemi, 100'er 1.000'er m³'lük perakende ufak kesime tercih edecek bir yöntemden başka çare görülebilmiş ve bu yöntem Kastamonu-Bolu ormanlarında uygulanmıştır. Mim. Te. bu yöntem ile ormanların ihalesinden dolayı devlet hazinesinin nakden elde edeceği istifadenin artacağını görüleceğini, masrafı müteahhide ait olmak üzere yatılı bir orman mektebi ile hastane ve iptidai mektep oluşturulacağını, kesim yapılan yerlerde yeniden orman yetiştirileceğini, inşa olunacak bir takım dekovil, liman, şose ve temizlenecek nehirlerin devlete ait kalacağını ve yabancı memleketlerden gelen kerestelerin yerine yerli ürünler sarf olunacağını dolayısı ile yabancı memleketlere giden ülke servetinin memlekette kalacağını belirtmektedir. Yabancı rekabete maruz kalan yerli tüccar ve ahalinin bundan ibret alarak kendileri de ülkede bu yönde kurumlar meydana getirmeye başlayacağını altını çizmektedir.

Mim. Te. açıkça büyük ölçekteki anlaşmalı kesimi desteklemektedir. Buna önemli bir örnek de İzmit sancağı ormanlarından ihale olunan Dışbudak ormanlarıdır. Müteahhit bu ağaçlardan oluşturduğu son sistem fabrika vasıtasıyla ordunun ve memleketin arabaya olan ihtiyacını karşılamaya çalışmakta ve uzun süredir işsiz olan kimselerin geçimlerini temin etmektedir. İzmit'te uygulanan ve Kastamonu-Bolu'da yakında uygulanacak olan bu kesim usulüne Eskişehir'de de başlanacağını ve bu şekilde memleketin birçok yerinde Avrupa'da olduğu gibi sanayi tesisleri meydana geleceğini vurgulamaktadır.

Mim. Te.'nin ikinci olarak üzerinde durduğu mesele 1870 Orman Nizamnamesi'nin ihtiyaca binaen düzenlenmesidir. Mim. Te., Nizamname'de 2., 5., 13., 18., 27., 28., 35., 36., 38., 39. ve 47. maddelerin düzenlenmesinin gerekli görüldüğünü belirtmiş ve düzenlenme gerekçeleri ile değişiklikleri tek tek açıklamıştır. (Mim.Te., 5 Mayıs 1332 [1916]: 3-5).¹¹

Mim. Te., özel orman ve korulardan istifade ve korunması konusunda da bazı tedbirler alınmasının ön görüldüğünü ve düzenlemelerin esbab-ı mucibe layihası ile Babıalî'ye gönderildiğini belirtmiştir. Mim. Te., esbab-ı mucibe layihası üzerinden düzenlemeleri ele almıştır.¹² Mim. Te., orman içerisinde tespit edilebilmeleri için bekçilerin resmi elbise giymeleri yönünde düzenleme yapılmasının ve orman içerisinde oturabilmeleri için kulübe inşasının planlandığını belirtmiştir. İlaveten Mim. Te. harcanan mesaiden sonuç alınabilmesi adına Nezaretin, Veith'a bir orman kanun layihası kaleme aldığını eklemiştir (Mim.Te., 5 Mayıs 1332 [1916]: 5-6).

Mim. Te. orman ıslahatı adına atılacak adımları sıralamayı sürdürmüştür. Osmanlı ormanlarının fenni idarelerini sağlamak ve ormanlardan tam anlamı ile yararlanılmasını temin amacıyla Almanya'dan 5 uzmandan oluşan bir amenajman heyeti ile 2 müfettiş getirtilmesine karar verilmiştir. Gelmelerini takiben beraberlerine yerli fen memurları verilerek saptanan vilayette fenni tatbikata başlayacaklardır. 2 müfettiş de teftişi öğretecektir.

Orman memurlarının ihtiyaçtan az olması ve maaşlarının 200-300 kuruştan ibaret olması istenilen faydayı temin edemediğinden orman ve maden memurlarının sayıları arttırılarak maaşlarının 400-600 kuruşa çıkartılması 1332 bütçesinde teklif edilmiştir.

Ormancılık ilmi tahsil etmek üzere Almanya'ya 5 öğrenci gönderilmesi için 1332 yılı bütçesine tahsisat eklenmiştir. Gönderilecek öğrencilerin de Orman Mekteb-i Alisinden mezun olması, birkaç sene bilfiil tatbikatta bulunmuş olması şartının aranması kararlaştırılmıştır.

Orman okullarının eğitiminin iyileştirilmesi, teorik ve pratik eğitimin öğretilmesi için ormancılık bakımından gelişmiş bulunan Almanya'dan 2'si Orman Mekteb-i Alisi 1'i Orman Ameliyat Mektebi için 3 uzman çağırılmasına karar verilmiştir. Bu konuda Hariciye Nezareti yoluyla Berlin Sefaretine başvurulmuştur. Uzmanlar gelince, Almanya'da 5 yıldır tahsilde bulunan 3 kişinin de çağırılarak onlara yardımcı olmaları ve bu şekilde eğitime başlamaları kararlaştırılmıştır.

Teftiş ile görevli memur ve müfettişlere verilecek harcırah ve yevmiyeler ile ilgili bir nizamname hazırlanmıştır. Memurların tayin-azil işlerinin ehil ellerde olması adına gerekli düzenlemeler kaleme alınmıştı.

¹¹ Sayılan maddelerdeki düzenlemeler Kutluk'un çalışmasında aynen yer aldığından burada tekrarlanmamıştır. Kutluk, Orman Kanunu'nun hazırlanmasına öncelik eden 1914'te Orman Nizamnamesi'ndeki zararlı maddelerin giderilmesi için 12 ayrı madde üzerinde durulduğunu belirtmiş ve söz konusu düzenlemelere "1.1.1285 (1869) Günlü Orman Nizamnamesi'nin Değiştirilmesi Düşünülen Madde Asıl ve Tadil Şekilleriyle Gerekçeleri" başlığı altında tasarı halinde kalan kanun, nizamname, talimat kısmında yer vermiştir. Bkz. Kutluk, 1967: 318-329. Keskin ilerleyen dönemlerde 1870 Nizamnamesi'nin 5., 7., 33., 36., 47. ve 52. maddelerinde değişiklikler yapıldığını belirtmiştir. Bkz. Keskin, 2010: 10-11.

¹² Sayılan maddelerdeki düzenlemeler Kutluk'un çalışmasında "Orman Nizamnamesine Zeyil Suretiyle 5 Madde İlavesiyle Bunların Gerekçeleri Hakkında" başlığı altında aynen yer aldığından burada tekrarlanmamıştır. Kutluk Orman Nizamnamesi'ne eklenmesi istenilen bu maddenin eklenmesinin gerçekleşmediğini belirtir. Bkz. Kutluk, 1967: 329-331.

Mim. Te. yetişmiş eleman eksikliği üzerinde de durmaktadır. Mim. Te.'nin belirttiğine göre ülkedeki ormanlar hayli geniş ve çok olduğundan bunların fenni bir şekilde idare edilmeleri için 500 orman müfettişi ve 1000 orman fen memuruna ihtiyaç vardır. Fakat ülke ormanları 41 müfettiş ve eğitimleri ancak rüştiye derecesinde olan misaha-ı eşcar memuru unvanı ile istihdam edilmekte olan 216 fen memuru ile idare edilmektedir. Bunlardan 96'sı bir yana koyulduğunda mektepsiz 120 memurun fen memuru tahsisatı ile fen memuruna ait vazifede istihdam edildiğinin görüldüğüne dikkat çekmektedir. Ormanların böyle bilgisiz kimselerin elinde olması ormanlar için oldukça zararlıdır. Orman mektebinde ise mevcut tahsisatına göre 20 talebe yetiştirilmekte olduğundan ormanların uzmana olan ihtiyacı 60 senede tamamlanabileceğinden bu ihtiyacın daha kısa sürede tamamlanması için ve hiç olmazsa mektepsiz olarak istihdam edilen misaha memurlarının yerlerine ikame edilmek üzere gerekli 120 fen memurunu bir an evvel yetiştirmek için mektebin öğrenci sayısının 90'a ve eğitim süresinin 3 seneye çıkartılması kararlaştırılarak bütçeye ona göre tahsisat eklenmiştir. Programın tertibi de çağırıldığı belirtilen uzmanların gelmesine bırakılmıştır (Mim.Te., 12 Mayıs 1332 [1916]: 6-7). Eğitim görmüş memurlar yetiştirmek için İzmit'te bir orman ameliyat mektebi açılmıştır.

Mim. Te.'nin belirttiğine göre savaş dolayısıyla da birtakım önlemler alınmıştır. Bazı orman tüccarları harp dolayısı ile anlaşmadan doğan taahhütlerini yerine getirememekteydiler. Bundan doğan iktisadi buhranı gidermek adına kesilecek ağaçların ve imal edilecek malların iskele ve istasyona nakli, yüklenmesi sırasında bedeli tamamen ödenmek, bedelleri senesi içinde ödenmediği durumda gelecek yıl izinden yararlanmak ve anlaşma gereğince belirlenen zamanda ödenmesi gereken bedelin ödenmesini taahhüt etmek şartıyla damgalanma gibi uygulamalara başvurularak ağaç kesimine ve imalatına izin verilmiştir. Bu şekilde savaşın devamı süresince orman tüccar ve amelelerine kolaylık sağlanmıştır. Seferberlikten önce tüccarın borcu varsa onun tahsili ile kolaylık gösterilmesi gibi yaptırımların seferberlikten sonraki uygulamalar içerisine dahil edilmesi 9 Kanunuevvel 1330 tarihinde tebliğ edilmiştir. Bu şekilde orman müteahhitleri mevcut ve hazır olan mallarının bedelini talimat gereğince ormandan çıkarmadan önce vermeleri gerekirken nakilden sonra ödemeleri gibi bir izin elde etmişlerdir. Fakat gelen haberlere göre bedelleri nakil sırasında, senesi içinde tahsil olunmak üzere kesimine izin verilen ve ödeme zamanı gelen ağaç bedelleri savaşın devamı ve iskelelerden geçilmemesi sebebiyle müteahhitler tarafından ödenememiştir. Bazı tüccar da bu müsaadeden yararlanamamıştır. Anlaşmalarının süresi de dolmuştur. Seferberlikten önceki ve sonraki zamana ait borçlarının ödenmemesinden dolayı sürelerinin uzatılması yoluna gidilemeyerek anlaşmaları feshedilmiştir (Mim.Te., 19 Mayıs 1332 [1916]: 8). Halbuki borcun çoğu belirtilen kolaylıktan yararlanarak kesim yapamayanlara ve henüz kesilmeyen ağaca veya kesilip nakil olunup iskele ve istasyondan harp dolayısıyla geçirilemeyen mallara ait olup elde olmayan bu gibi aksaklıklar dikkate alınmayarak anlaşmanın feshi yerli ticareti sekteye uğratmaktadır. Alınan tedbirler ihtiyacı karşılamaya yeterli değildir. Mim. Te. bu nedenle müteahhitlerin seferberlikten önceki ve sonraki zamana ait borçlarından dolayı anlaşmanın feshinden kaçınmakla, borçların savaş sona erene kadar ertelenmesi ve süreleri dolmuş olanlara süre verilmesinin Maliye Nezareti ile kararlaştırılıp durumun tebliğ edildiğini belirtmektedir. Bu şekilde yerli ticaretin imkân dahilinde korunması sağlanmıştır.

O döneme dek Osmanlı'daki ormanların amenajman planları tertip edilmemiş, ölçüye tabi tutulmamıştır. Dolayısı ile ormanların mevki, hududu ve miktarı hakkında kayıt, malumat yoktur. Kaza itibarıyla birer defter tanzim ettirilerek ormanın cinsi, istasyon veya kasabaya olan mesafesi gibi konularda bilgi elde edilmesi imkânı sağlanmıştır.

Mim. Te.'nin belirttiğine göre savaşın başlangıcından beri askeriyeye ve demiryolu şirketlerine doğrudan veya dolaylı olarak miri ormanlardan yakacak odun temini için bazı şartlar dahilinde izin verilmiştir. Askeriyenin doğrudan kendi amele taburları vasıtasıyla miri ormanlardan kestikleri kereste ve yakacak odun bedeli karşılığında askeri memurdan mazbata alınmaktadır. Askeriye bazen kendi

amele taburlarına değil dışarıdan buldukları müteahhitlere kesim yaptırmaktadır. Bu tür kesimde izin verildiği takdirde kesime tabi tutulacak orman civarında satış bedellerinin en fazlası alınmak suretiyle müteahhitler adına ruhsat verilmektedir. Demiryolu şirketlerinin ise doğrudan kendi hesaplarına yapacakları kesim, Babıali'nin izni ile pazarlık suretiyle tarifede yazan bedele uygun miktar eklenmek üzere yapılmaktadır. Şirket, doğrudan kesim yapmayıp müteahhit vasıtasıyla kesim yapmak istediği takdirde bu bedel müteahhitten alınmaktadır. Demiryolu şirketlerinin bir de vagonları için gerekli yakacağı askeriye vasıtasıyla tedarik etmesi durumu vardır. Bunun için askeriye'nin tedarik ettiği yakacağı şirkete teslim ettiği anda şirketin maden kömürü karşılığında vereceği bedelden ormandan kesilen yakacak odun bedeli ayrılarak orman idaresine ödenmesi şartıyla işlem yapılmaktadır.

Mim. Te., Burdur ve Isparta'da meydana gelen deprem ile Tosya'da meydana gelen yangından dolayı evleri harap olan ahalinin kendileri için inşa edecekleri evlere gerekli olan ağaç için bir kereye mahsus olmak üzere miri ormanlardan bedava kesim yapmalarına izin verildiğine, bu yönde bir kanun maddesi hazırlandığına işaret etmiştir.

Ordunun ve ülkenin ihtiyaç duyduğu araba vb. gerekli sanayiye oluşturmak için Adapazarı demiryolu istasyonu civarında Nihat Bey tarafından fabrika yapılacağını belirten Mim. Te., bunun için gerekli ağacı karşılamak adına Süleymaniye ormanından dört yüz kusur bin metre³ dışbudak ağacı ihale edileceğini eklemiştir. Bu şekilde sanayinin gelişimi yolunda bir adım daha atılmıştır. İstanbul ahalisinin harp dolayısıyla tedarikinde zorluk yaşadığı yakacağı mümkün olduğunca kolay bir surette temin edebilmesi için İzmit'teki ormanlarla Beykoz kazasındaki ormanların tahsisi uygun görülmüştür.

Mim. Te., intizama girmesi yarım asra yakın olan orman idaresinin tam anlamıyla gelişme gösteremediğini belirtmektedir. Bunun nedeni görev paylaşımı, istikrar gibi hususları barındıran bir dahili nizamnamenin eksikliğidir. Resmi veya gayri resmi herhangi bir idari şubenin veya özel bir kurumun düzgün işlemlerini sağlayan teftiş makamıdır. Bu durum orman idaresinde hiçbir zaman dikkate alınmamıştır. Müfettişler zaman zaman istihdam edildiyse de teftiş layıkıyla uygulanmamıştır. Mim. Te.'ye göre ülkenin en büyük gelir kaynağını sağlayan ormanlardan yeterince gelir sağlanamamasının en baştaki sebebi budur. 50 seneden beri teşkil edilmiş olan bu idarenin son 5 senelik zamanında bile memurların kaydını veya ihale miktarını bulamamak gibi eksiklikleri vazifelerin, mesuliyetlerin ayrılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu şubede düzenleme sağlayabilmek için orman memurlarının vazifeleri, rütbe almaları, tecrübeleri gibi konularda layihalar düzenlenerek yakın zamanda uygulamaya koyulacağını belirtmiştir.

Mim. Te.'nin aktardığına göre orman mamullerine ve yakacak mahsullerine ilişkin verilen nakdi evrak yerine geçen orman müruriye tezkereleri önce sevk memurları tarafından toplanır ona dair oluşturulan cetvel ile nezarete gönderilerek bunlara gerekli işlem merkez nezarete yapılır. Bu durumda bazı kimselerin sakladıkları ve oldukça fazla bir miktarı bulan hazinenin hakkı ortaya çıkmakta ve ödetilmektedir. Fakat daha sonra bu kalem kaldırıldı ve 300-400 kuruş maaş ile mahallerine katipler gönderildi. Bu işlem de bazı sakıncalar doğurduğundan ve hazinenin kaybına neden olduğundan belirtilen kalem tekrar meydana getirilmiş ve 1332 bütçesine tahsisat eklenmiştir.

Mim. Te.'nin yazı dizisinde aktardığı son düzenleme ise nezarete oluşturulan ziraat müzesinde sergilenmek üzere Osmanlı ormanlarında bulunan odun ve bitki türlerinin örneklerinin getirilmesine karar verilmesidir. Bunlar peyderpey geldikçe Orman Mekteb-i Alisi öğrencilerine gösterilmek üzere bu okulda kuruluşuna girilen müzeye gönderilmiştir (Mim.Te., 26 Mayıs 1332 [1916]: 3-5). Mim. Te., ormancılık alanında yapılan ve yapılması planlanan düzenlemeleri belirtilen şekilde okuyuculara sunmuştur. Aktarılan düzenlemelerin bir kısmının hayata geçtiğini bir kısmının ise tasarı düzeyinde kaldığını görmekteyiz.

Bu süreçte önemli bir düzenleme Mim. Te.'nin de yukarıda belirttiği, Dünya Savaşı'nın son yıllarında gündemde olan Orman Kanunun Layihasıdır. 1918'de orman kanunun ve amenajman

planlarının gündemde olduğu dönemde *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*'nda yazan "Mim. Mim" ile "Ha. Dal." orman ıslahatını değerlendirirken bu meselelere farklı bir açıdan yaklaşmışlardır. Yazarlar, Meşrutiyetle birlikte her daire gibi orman merkez idaresinin de teşkilat olarak oldukça değişim gösterdiğini belirtmektedirler. Bununla birlikte merkez idarenin mevcut hali ile talep edilen maksada ulaşmadığı, orman tahribatının devam ettiği görüşündedirler. O dönemde Mebusan Meclisinde bulunan orman kanun layihasının maddeleri tahribatı önlemeye yönelik olsa da kanun yürürlüğe girinceye kadar elde mevcut bulunan nizamname ile tahribata engel olunamamaktadır. Dahası yazarlar bu kanunun ormanların tahribini engelleyeceği görüşünde değildir. Yazarlar, fennin gerektirdiği idare ve korumanın yalnız kanun ile sağlanamayacağını, özellikle iyi yetişmiş memurların varlığının önemini vurgulamaktadırlar. Burada da orman mektepleri ön plana çıkmaktadır. Amenajman meselesinde ise, Nezaret tarafından hazırlanan amenajman heyetinin ormanları gezerek haritalar çıkartacaklarını, uygun amenajman planları hazırlayacaklarını, ıslaha girişeceklerini ve kesimi yasaklayacaklarını bu suretle uzun bir süre sanayinin şiddetle oduna gereksinim duyduğu dönemde odundan yararlanılamayacağını vurgulamaktadırlar. Mim. Mim. ile Ha. Dal., Fransa ormanlarının 6 muntıkaya ayrılmasından hareketle Osmanlı'da orman kanunun ardından atılacak en önemli adımın ormanları yerlerinde tanıyarak ihtiyaç duydukları fenni idarelere göre taksimi olduğunu belirtmektedir. Ormanları yakından tanımak üzere fenni heyetler oluşturulup ülkenin çeşitli noktalarına gönderilmelidir. Ülke ormanları tanındıktan sonra artık orman mekteplerinde yabancı ülke ormanları değil memleket ormanlarından bahsedilebilecektir. (Mim. Mim, Ha. Dal., Mayıs 1334 [1918]: 274-278). Görüldüğü gibi Mim. Te. ve Süleyman İhsan yapılmış ve yapılacak olan düzenlemeleri değerlendirirken Mim. Mim. ve Ha. Dal., öneri ve eleştirilerini sıralamışlardır.

II. Ormanların Tahribatı

Birinci Dünya Savaşının en şiddetli dönemlerinde dahi Osmanlı ormanlarının tahribatı ve bu tahribatın önlenmesi meselesine dönemin mecmualarında özel bir önem verildiği görülmektedir. Ormanların tahribatı ile ilgili yayınlanan yazılarda orman tahribatının boyutları ele alınarak konuya dikkat çekilmeye ve kamuoyu oluşturulmaya gayret edilmiştir. *Tedrisat Mecmuası*'nda Yusuf Behcet, ormanların yakın bir geçmişe kadar yakacak odun ve kereste ihtiyacını karşılayan bir kaynak, herkesin istediği şekilde faydalanabileceğini düşündüğü bir ortak mal olarak değerlendirildiğine dikkat çekmektedir. Ormanlar konusundaki bilinçsizliğe ve kayıtsızlığa vurgu yapmakta, ağaçların dallarının kırıldığına, kütüklerin üzerine isimler yazılarak tahrip edildiğine, köylünün baltasının keskinliğini ağaçlar üzerinde denediğine, ormanların tarla temini için yakıldığına işaret etmektedir. 1329 (1913) senesinde yalnız Adana'da elli orman yangını ortaya çıkmış ve 3,300 hektar orman mahvolmuştur. Yusuf Behcet, Lübnan dağlarını, Toroslari, Adalar Denizi sahilini, Erzurum yaylasını en yüksek noktalara kadar örten ormanlardan bugüne pek az bir şey kaldığını belirtmektedir. Ülkenin bugünkü iktisadi ve sıhhi durumunun ülkenin ormanlarının tahribine müsaade edecek konumda olmadığını vurgulamaktadır. Ormanların faydasının odun teminine indirgenmemesini belirtmekte ve yağışları arttırmasından şiddetli yağmurların verdiği zararı azaltmasına, ahalinin sağlığı için faydalı olduğundan bataklıkların kurutulmasındaki etkisine ormanların faydalarını saymaktadır. Erzurum yaylalarında yakacak olarak tezeğin kullanılmasının ahalinin sağlığına zarar vermesi gibi ormanların eksikliğinin getirdiği olumsuzluklara da işaret etmektedir. Yusuf Behcet, Anadolu'nun bugünkü olumsuz iktisadi koşullarının başlıca nedeninin ormansızlık olduğuna dikkat çekmektedir. Burada ormanların gereklilik ve faydalarının köylüye anlatılmasına, özellikle bu işin ibtidai muallimlere düştüğüne vurgu yapılmaktadır. Ormanların faydalarına dikkat çekilmek için diğer memleketlerde, en küçük köylerde bile ağaç bayramları kutlandığını belirtmektedir (Yusuf Behcet, 7 Haziran 1332 [1916]: 304-309).

Orman meselesini gündemine alan bir diğer isim, 1917 yılında yayın hayatına başlayan, milli iktisat politikasının önemli bir savunucusu olan *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*'nda (Koraltürk, 2000: 152;

2007, 5-6) yayınlanan yazı dizisi ile Ahmet Hamdi (Başar) olmuştur. Ahmet Hamdi Osmanlı'da şimdiye kadar ormanların kıymetinin bilinmediğini belirtmektedir. Varlığı memleket için büyük servet temin eden ve araziyi aşınmadan muhafaza eden, havasını düzelten ormanların insanlar tarafından düşüncesizce ve geçici ihtiyaçları için tahrip edildiğine dikkat çekmektedir. İnsanların ormanlar ancak kısmen veya tamamen mahvolduktan sonra korumaya veya yeniden orman yetiştirmeye çalıştıklarını işaret etmektedir. Ahmet Hamdi, İskoçya ve Hindistan'da eskiden var olduğu kaydedilen ormanların şu anda olmadığını, yapay suretle ağaç yetiştirildiğini belirtmektedir.

Ahmet Hamdi yazısında özellikle Trakya ormanları üzerinde durmuştur. Bu ormanlardan bugüne kadar kimsenin bahsetmediğini, pek çok alimlerin, iş adamlarının burada bu derece önemli ormanların mevcudiyetinden bihaber olduğunu belirtmiştir. Ahmet Hamdi, tarihi bilmeyen, Trakya kıtasını bugün gören birinin bölgenin yeterince ormanlık olduğu hissine kapılacağını; ancak eski seyahatnamelerde 'İstanbul'dan Edirne'ye giderken ormanlar arasında yol bulmanın imkansızlığı' gibi betimlemelere sıklıkla rastlandığı dikkate alındığında tahribatın boyutunun ortaya çıktığını belirtmektedir.

Ahmet Hamdi, "Mazinin bu büyük servetinden bugün ne kalmıştır?" diye sormaktadır. Yazar, İstanbul-Edirne yolunda bugün köklü, büyük tek bir ağaca bile rast gelmenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Tarih sayfalarına, '20-30 metre yüksekliğinde yeşil bir ova' olarak geçen Trakya ovasına bugün sadece nehir ve derelerin iki tarafındaki ağaçlar istisna edilirse düz ve ağaçsız bir sahra olarak bakmak gerekeceğini belirtmektedir. Bu konuda insanların asırlardır süren tahribatına dikkat çekmektedir.

Ahmet Hamdi, Istranca dağlarının Trakya'nın yegâne ormanlık muntıkası olduğunu belirtmektedir. Ovada kesime uygun ağaç olmakla birlikte nakliyenin zorluğu nedeniyle buradaki ormanlar muhafaza edilebilmiştir. Istranca dağlarının ovadan hafif meyillerle başladığı kısımlarda yeni zamanlara ait tahribatın izleri ise görülmektedir. Küçük dalları insanlar, küçük filizleri de otlayan hayvanlar tarafından tahrip edilen bu sahada bu koşullar altında orman yetişmesi, hükümet ağaç kesimini, hayvan otlatmasını yasaklamaz ve ağaçların büyüyüp yetişmesi yolunda önlemler almazsa mümkün görünmemektedir. Bu meyilli arazide ormanın bulunmaması, yüzeyinin yağmurlardan etkilenmesine neden olmuştur. Yüzey arazi ince bir kumla örtülü bulunduğundan burada buğday yetiştirilmesine müsait zemin de mevcut değildir. Kumsal arazi yağmur sularını yeryüzünde tutmayıp çabuk emdiğinden kuraklık da çekilmektedir. Ahmet Hamdi, ova ile ormanı mevcut olan bu dağ arasındaki kısımda 2-3 metre kazmak ile tatlı suya ulaşmakla birlikte kuraklık çekilen dönemde bundan yararlanılmadığını belirtmektedir. Arazi bu şekilde yağmurların ve nehirlerin yıkıcı tesirlerine terk edilmiştir. Arazinin bu kısmından sonra insanlar tarafından tahrip edildiği anlaşılan meşeliklerin başladığını belirtmektedir. Bunlar nadiren insan boyunu geçmektedir. Çeşitli mahallerde arazi çıplaktır. Kesimi kolay ve büyük şehirlere yakın yerler daha fazla biçilmiştir. Trakya'nın batısında Edirne ve Kırkkilise (Kırklareli) gibi yoğun nüfuslu yerlerden sonra dağlık kesimlerden itibaren tahminen 30 km kadar büyük ve sık ormanlar bulunmamakta, ihtiyaç ve nakliye vasıtası daha az olan orta kısmında, 10-15 km sonra, yüksek ağaçlı ormanlar başlamaktadır. Ahmet Hamdi, insanların yakında bulunan ağaçları ihtiyacına göre tahrip ettiğini belirtmektedir. Bu şekilde silip süpürme derecesinde kesim işleminin yakın yerlerden yapılmasının, yavaş yavaş ormanları bir daha yetişmemek üzere mahvettiğine işaret etmektedir. Ahmet Hamdi, bu meşeliklerden sonra asıl ormanların başladığını belirtmekte ve Istranca dağlarının asıl servetinin bu olduğuna dikkat çekmektedir. Aynı zamanda insanların bir arı kovanı yapmak veya arabasına saban yapmak için koca ağacı devirmekten çekinmediklerini vurgulamaktadır (Ahmet Hamdi, 15 Teşrinisani 1333 [1917]: 275-279).

Bir başka yazısında Ahmet Hamdi ormanın tahribinin ne gibi sonuçlar doğuracağını ele almıştır. Bazı yerlerde orman tahribinin insanların işine daha çok yaradığı görülmektedir; örneğin

Belçika'da ormanların kapladığı alana hububat ekilmesi ya da Fransa'da çayıra fazlaca ihtiyaç duyulması nedeniyle ormanlar azalmıştır. Asya'dan Avrupa'ya göç yolunda bulunan Trakya'da ziraata müsait ovalık kısım ve nakliyye elverişli güney dağları üzerinde ağaç kalmamıştır. Oysa Istranca dağlarındaki tahribat pek çok iktisadi olumsuzluğu beraberinde getirecektir. Bir müddet sonra arazi çıplak kalacak, havanın tesiri, suların aşındırması ile gerekli tabaka yok olacak, kayalar göze çarpacaktır. O zaman burada bitkinin yetişme kabiliyeti kalmayacaktır. Ahmet Hamdi, köylülerin hububat ihtiyacını karşılamak adına açılan bazı dağ yamaçlarında bitkinin yetişme kabiliyetinin ovaya oranla daha az olduğunu belirtmektedir. Orman mıntıkasının iklimi farklıdır. Burada ovalık kısımda yetişen bazı mahsuller yetişmemektedir. Orman mıntıkasındaki ısı farklılıkları pek çok mahsulün yetişmesini engellemektedir (Ahmet Hamdi, 29 Teşrinisani 1333 [1917]: 307-309).

Yunus Nadi (Abalıoğlu), orman meselesi ile ilgili diğer bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³ *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*'nda yayınladığı makalesinde orman servetini bir medeniyet ölçüsü addetmiştir. Yunus Nadi, ülkedeki ormanların kıymetinin bilinmemesine isyan etmemenin elde olmadığını belirtmiştir. En büyüğünden en küçüğüne kadar herkesin ormanlara karşı lakayt olduğu az çok medeniyet davasında bir memleket varsa onun da Osmanlı memleketi olduğunu vurgulamıştır. Oysa bu hareket tarzının medeniyetle uzlaşması mümkün değildir. Yunus Nadi, insanların evinin önündeki ağacı-ormanı yok edebileceğine buna kimsenin hesap sormayacağına hatta miri malı olan bir ağacı-ormanı tahrip ve imhanın insanların gözünde adeta mubah olduğuna dikkat çekmiştir. Hatta bu imhadan bir nevi zevk duyulduğunu eklemiştir. Bu imhayı sadece sürüsüne otlak açmak isteyen çoban veya tarla açmak isteyen rençber yapmamaktadır. Ormanlara zarar verenlere ait davaları gören mahkemelerdeki tutumun '3-5 ağaç kesti diye veya yakıtı diye para ya da hapis cezası vermek reva mıdır?' şeklinde olmasını eleştirmiştir.

1333 (1917) kışının başında İstanbul'daki korulardan birinin odun yapılmak üzere satıldığı kamuoyuna yansımıştır. O dönem harp hali, odun pahalı diye düşünülmüş ve normal karşılanmıştır. Oysa Yunus Nadi, savaş halinin ve yakacak ihtiyacının tüm Avrupa için geçerli olduğuna ve orada ormanlardan ve korulardan fen haricinde tek bir dalın kesilmesinin bile mümkün olmadığına dikkat çekmektedir. Yunus Nadi, ağaçların ve ormanların maddi, manevi paha biçilemez ve feda olunmaz servetler olduğuna kanaat getirildiğine işaret etmektedir. Osmanlı'nın kese kese tahrip ederek bitiremediği ormanları Avrupalının kese kese çoğalttığını belirtmektedir. Yunus Nadi, gübresini kendi yaprağından kendi vücudundan alan, derelere, çayirlara, nehirlerle ve denizlere sular veren köklerinden yağmurlar çeken, kuşlara mesken olan, yorgunluğu dinlendiren, havayı temizleyen yeşil elbiseli mahlukatın tabiat hayatında çok önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Ormanlar için "tabiatın serveti" tabirini kullanmakta ve ormanların servet itibarıyla madenlerin hepsinin üzerinde olduğunu belirtmektedir. Madenler bir gün bitebilir, ormanlar ise bitmeyecektir. Akli ve fenni bir idare ile ormanlardan dünyanın ömrü yettikçe istifade etmek mümkündür. Yunus Nadi yazısını şu sözlerle bitirmektedir: "Acil, makul ve adil bir sebep olmaksızın bir ağaç kesmek, durup dururken bir insan öldürmekten daha ehven bir cinayet değildir." (Yunus Nadi, Teşrinisani 1333 [1917]: 98-102).

Polis Mecmuası'nda ise ormanların tahribatı ve bu tahribatı memurun ne şekilde tespit edeceğine dair yayınlanan makalede insanların odun elde etmek için ve suçlarını saklamak için ağaçta, ağacın kalınlığının yarısından fazla büyüklükte bir delik açıp ağacı kurumaya terk etmeleri, daha hızlı kurutmak için açtıkları deliğe sülfürik asit doldurmaları ve suçlarını örtmek için çeşitli yollara

¹³ Orman kanun tasarının bir türlü yasalaşamaması nedeni ile Yunus Nadi *Tasvir-i Efkar*'da 28 Şubat 1918'de bir yazı kaleme almıştır. Burada ormanların önemine değinmekte, ormanların korunması ve çoğaltılması için üstün körü yapılan işlerden ziyade esaslı bir kanunun gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu anlamda Orman Kanunun bir an önce çıkmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Bkz. Kutluk, 1967: 335- 339; Kılıç, 2019: 77.

başvurmaları konu edilmiştir (Mameleke İka' Hasar, 1 Kanunuevvel 1332 [1916]: 448-451).

Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası'nda Mim.Mim., Ha.Dal. imzalı makalede ormancılıkla hayvancılık ve ziraat arasındaki yakın ilişki ele alınmış ve konuya ilişkin önemli eksiklik ve yanlışlıklara dikkat çekilmiştir. Buna göre ağaç suyu, su merayı, mera hayvanları, hayvanlar gübreyi, gübre ise buğdayı hasıl etmektedir. Gelişmiş hükümetler bu gerçeği takdir ederek orman, baytar, ziraat işlerini birleştirmiş ve bir nezaret altına koymuşlardır. Osmanlı'da ise bu görevi yürüten o dönemde Ticaret ve Ziraat Nezaretidir. Almanya, Fransa, Avusturya-Macaristan, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler ziraat ve hayvancılığın gelişiminin ormancılığa bağlı olduğunu takdir edip ona göre önlem almışlardır. Yazarlar ise Osmanlı'da ormanların korunması ve gerekliliklerinin takdir edilmediği, ormanları yakanların, tahrip edelerin yeterince ceza almadığı bunun da halkı cesaretlendirdiği görüşündedir. Meşrutiyet öncesi Orman Nezaretinin bile fazla gelir sağlamak adına fazla ihale vermesi ve kesim yaptırması politikasını takip ederek ormanları tahripten geri kalmadığını belirtmektedir. Yazarların asıl üzerinde durdukları konu Umur-u Baytariye Müdüriyetince düzenlenen kitaplarda hayvanların fidanlıkları ve ağaç yapraklarını yemeye teşvik edilmesidir. Yazarlar, konuyu örnekle açıklamakta, bunun son derece yanlış olduğunu belirtmektedirler. Bu kitapların yazılmadan önce Orman Müdüriyetine danışılması gerektiğine dikkat çekmektedirler. Zira hayvanların beslenmesi için faydalı olan yaprakların ormanlardan toplanması ve hayvana sermaye edilmesi, kaş yapayım derken göz çıkarmaktır. Bu tavsiyelerin Ziraat Baytar ve Orman Müdüriyeti Umumiyelerinin bağlı olduğu Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından yayınlanması daha büyük bir sorundur. Küçük dal ve çeşitli ağaçların yem olarak verilmesi hayvanlar için faydalıdır; ancak yazarlar bu durumun orman için ne derece zararlı olduğunu Nancy orman mektebi öğretmenlerinin de çalışmalarına atıfla anlatmaktadırlar. Hayvan sürülerinin ve çobanların da verdikleri zararlara işaret etmektedirler. Orman Nizamnamesi'ne ormanlara hayvan sokulması ve otlatılması ile ormandan küçük dal vb. toplanmasını menedici ibarelerin koyulması gerektiğine işaret etmektedirler (Mim. Mim., Ha. Dal., Eylül 1333 [1917]: 38-51).

III. Yabancı Memleketlerdeki Gelişmeler ve Ormanlardan İstifade

Osmanlı kamuoyu bu süreçte yabancı memleketlerdeki ormancılık alanındaki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Avrupa'daki orman varlığı ile Osmanlı'daki orman alanları kıyaslanmakta, Avrupa'da ormanların korunması yönünde alınan önlemlerle Osmanlı'da alınan önlemler karşılaştırılmakta aynı zamanda yabancı memleketlerin orman alanlarından elde ettikleri gelirler ortaya koyularak Osmanlı'nın ormanlardan layıkıyla istifade etmesi durumunda elde edeceği gelir miktarının artacağı vurgulanmaktadır.

Avusturyalı orman mühendisi Veith, orman ıslahatı çalışmalarındaki rolünün yanı sıra kamuoyunu aydınlatmaya çalışan bir isim olarak karşımıza çıkar. Veith'in çeşitli mecmualarda Osmanlı ormanlarını teftişi sırasında kaleme aldığı raporları, ormanların faydalarından bahsettiği yazıları yayınlanmıştır¹⁴. Veith'in, *İktisadiyat Mecmuası*'nda da Mim. Te.'nin yukarıda belirtilen yazı dizisinden hemen önce iki sayı müddet ile "Ticaret ve Ziraat Nezareti Orman Müşaviri Veith" imzasıyla "Orman Islahatı" başlıklı makale dizisi yayınlanmıştır. Veith, Balkan Savaşları ardından Osmanlı Hükümeti'nin memleketin özellikle iktisaden gelişmesine çabaladığına yer vermiştir. Bu süreçte ele alınan çeşitli ıslahat teşebbüsleri arasında özellikle ormanlara yönelik girişimler de yer almıştır. Osmanlı'da ormanların ıslahatına yönelik teşebbüslere bundan yarım asır önce başlanılmıştır. Orta Avrupa'da ve Fransa'da başlayan teşebbüslere Türkiye de kayıtsız kalmamıştır; nitekim Veith, Türkiye'nin daha o zaman ormanlarının harap bir halde olduğunu belirtmiştir. Bu şekilde Fransız orman müsteşarlarının Türkiye'ye geldiğini ve 1868'de Orman Nizamnamesi'nin kaleme alındığını belirten Veith bu Nizamname'nin tüm yararlı kısımlarına rağmen ormanlardaki bozulmaya engel olamadığını

¹⁴ Veith'in Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası'ndaki yazıları için bkz. Alan, 2020: 76-94, 100-110, 113-118.

belirtmiştir. Veith buna neden olarak usulsüz odun toplama, tecavüzler, kanunen müsaade edilen kereste ticareti gibi zararlı geleneklerin devamını göstermiştir. Veith, buna karşılık Orta Avrupa’da ormanların *milli iktisat* için çok büyük bir öneme sahip olduğunu, ormanların milletin refahı ve serveti için büyük bir etken haline geldiğini belirtmektedir. Almanya, Fransa, Avusturya gibi ülkelerde orman ıslahatı yarım asır evvel takdir edilmiş ve ormanların tahrip edilmemesi adına gerekli adımlar atılmıştır. Ormanları koruyup ıslah etmek teşebbüslerinin önce orman sahibi olan Alman prensleri ve büyük çiftlik sahipleri tarafından uygulandığını belirtmiştir. Veith burada ormanların babadan oğula geçerek asırlarca aynı aile elinde kalmasının gelişimi için çok daha yararlı olduğunu vurgulamıştır. Bakıldığında büyük orman ve arazi sahipleri avlanmaya olan meraklarından ötürü ormanları gerektiği gibi korumuşlardır. Bu suretle ormanlar mahvolmaktan kurtulmuştur. Bazı yerlerde bu şekilde ormancılar ve ormancılar memleketi oluşmuştur. Orman ilmi bu suretle Almanya ve Avusturya-Macaristan’da gelişmiştir. Yarım asır önce özellikle sanayileşme ile kerestenin önemli bir ticaret malı haline gelmesi ardından ormanların iktisadi önemi beklenenden de fazla bir raddeye ulaşmıştır. İşte o zaman diğer memleketler ve 1868’den beri de Türkiye, orman ıslahat ve gelişmesine önem vermeye başlamıştır. Almanya ve Avusturya gibi asırlardan beri terbiye görmüş, uzmanlaşmış ormancılara sahip olan memleketler bu konuda birinciliği elde etmiştir. Buna karşılık ormanları zengin fakat bu ormanları korumak için ormancılara sahip olmayan memleketlerde orman ve kereste ticareti zarar görmüştür. Veith bu memleketlere örnek olarak Kuzey Avrupa ve Osmanlı’yı göstermektedir. Veith, bu aşamada çeşitli memleketlerin ormanlardan ne derece fayda sağladığını ortaya koymaktadır. Almanya’da bazı bölgelerde ormanlarda senelik hektar başına hasılat-ı safiye olarak 200 Mark elde edilmektedir. Veith, ormanların kıymetinin sadece para ile ölçülemeyeceğini, ormanların iklime, suya, havaya, memleketin sağlığına ve daha birçok alana katkı sağladığını belirtmektedir. Veith, dünyanın en büyük ormanlarını içine alan Avrupa kıtasında %30 nispetinde, Japonya’da da %30 oranında orman olduğuna dikkat çekmektedir. Japonya’da da Orta Avrupa’da olduğu gibi ormanların gelişimi büyük arazi sahibi derebeylerinin teşebbüslerinden kaynaklanmaktadır. Veith ormanların sağlık açısından da önemine işaret etmektedir. Turistler ve seyyahlar da ormanlara yönelmektedir. Bu da memlekete para getirmektedir. Yine Osmanlı’nın pek çok bölgesindeki sıcak ve kurak iklime bakıldığında ormanların daha da öneminin arttığı görülmektedir. Osmanlı’da ormanların önemi en çok arazinin sulanması ve ziraatın gelişmesi konusunda dikkate alınmalıdır. Artmış bulunan orman tahribatı akar suların kurummasını, bataklıkların oluşumunu beraberinde getirmektedir. Sayılan hususlara bakıldığında Osmanlı için ormanlar büyük önem taşımaktadır. Ormanlardan elde edilen kazanç ise pek az kalmaktadır. Veith vaktiyle Anadolu’daki orman zenginliğinin bilinen bir gerçek olduğunu bununla birlikte maalesef Orta Avrupa’da ormancılığın himaye ve muhafazasına ve ormancıların yetişmesine dair gerekli şartların Osmanlı’da mevcut olmadığına işaret etmektedir. Kanunlaşma adına gerekli adımlar atılmamış bu da tahrip ve istismarı beraberinde getirmiştir (Veith, 28 Mart 1332 [1916]: 3-4). Veith, Türkiye’deki ormanların vaziyetinin parlak olmadığını bununla birlikte Anadolu’da insanlar ve hayvanların tahribinden korunabilmiş yerlerin vaziyetinin oldukça parlak olduğunu belirtmektedir. Uygun iklim ve toprağın yanı sıra Anadolu’da nakliyata müsait vaziyet kereste hasılatının artmasına neden olmaktadır. Veith, ormanların nitelikleri hakkında henüz güvenilir malumat olmadığını belirtmekte, tahmine dayalı rakamlara göre Osmanlı’daki orman miktarını 7 milyon hektar olarak vermektedir. Ormanlar; %88 miri, %6 hususi, %3 boş, %2 köy ve kasaba baltalıkları, %1 evkaf olmak üzere bölünmüştür. Veith, Türkiye’de her ağaçlık yere orman denildiğini buradan yola çıkarak ağaçlıkların ancak %20’sinin kelimenin tam anlamı ile orman olduğunu belirtmektedir. Veith, her sene yeni yetişen ağaç kısmının 3,5 m³ olduğu varsayılırsa Osmanlı’da her sene yetişen kerestenin 24,000,000 m³ olduğunu belirtmektedir. Ormanların denize olan yakınlığı ve nakliyesindeki kolaylık, memlekette keresteye olan ihtiyaç, diğer memleketlerin ihtiyacı gibi etmenler sıralandığında bu ormanlardan büyük

faydalar sağlanabilirdi. Veith, Türkiye'deki 7,000,000 hektarlık orman hasılatı için, Alman eyaletlerinin hektar başına 200 Mark hasılatı kıyas edilecek olursa Osmanlı'nın, ormanlardan 1,400,000,000 Mark yani 77,000,000 lira gelir elde etmesinin lazım geldiğini belirtmektedir. Veith aynı zamanda böyle bir kazancı, Osmanlı ormanları henüz Almanya'daki gibi gelişmediğinden, şu anda elde etmenin mümkün olmadığını da eklemektedir. Bu kazancı elde etmek için mevcut ormanların himaye ve ıslahı gerekmektedir. Ziraatın gelişmesi için ormanlar çok kıymetlidir. Kuraklık, çekirge istilaları gibi afetler için en iyi mücadele ancak ormanların çoğaltılması ile verilir. Veith bugün Anadolu ormanlarının ancak %9 oranında olduğuna, bunun ziraat ve sanayide son derece ilerlemiş olan ve %30 oranında ormana sahip olan Orta Avrupa ile kıyaslandığında hayli az olduğuna dikkat çekmektedir. Veith, Türkiye'nin orman mevcudiyetini 20,000,000 hektara ulaştırılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında iktisadi açıdan ormanların korunması, ıslahı ve çoğaltılması hayati bir öneme sahiptir. Hükümet, bu meselenin önemini takdir ederek orman ıslahatını programına almış ve yabancı uzmanlar çağırmıştır. Fakat bu ıslahat teşebbüsü harbin başlaması ile büyük bir zorluğa düşmüştür. Kapsamlı bir hareket ancak harbin ertesi başlayabilir denilmektedir (Veith, 7 Nisan 1332 [1916]: 3).

Orman Müdür-i Umumisi Mehmet Tevfik Bey, "Ormanlarımızın Tezyid-i Varidatı Nasıl Mümkündür?" başlıklı yazı dizisi ile ormanlardan elde edilecek gelir meselesini ele alan bir diğer isim olmuştur. Mehmet Tevfik, ahalinin kısa vadeli ihtiyacını karşılamak, ziraata tahsis etmek için ormanları tahrip ettiklerini belirtmektedir. Bu hal bazı vilayetlerde orman kalmamasına veya azalmasına neden olmaktadır. Mehmet Tevfik Bey mevcut ormanların korumasına başlanmış ve yeni fidanlık ve ormanlıklar oluşturulmaya girişilmiş ise de halihazırda toplanan gelirlerin ormanların mevcut sermayeleri ile zıt olduğunu belirtmiş ve varidatın ne suretle arttırılacağını ele almıştır. İstatistiklere göre Almanya'nın %22'si, Avusturya-Macaristan'ın %29'u Rusya'nın %38'i, İsveç-Norveç'in %52'si, İspanya'nın %6'sı, İsviçre'nin %16'sı, İtalya'nın %9'u Fransa'nın %16'sı ormanlarla kaplıdır. Fransa, 1,089,096 hektarı devlete, 2,215,382 hektarı köy-kasabaya, 6,217,090 hektarı şahıslara ait olmak üzere toplam 9, 521,568 hektar ormana sahiptir. Fransa Hükümeti, bu ormanlardan 273,935,900 Frank yani 1 Frank 4,4 hesabı ile 1,605,317,960 kuruş varidat-ı gayrı safiye elde etmektedir. Müdür, müfettiş, fen memuru, bekçilerden oluşan 4,057 memur istihdam ettirmekte bunların maaş ve masrafı olarak 58,344,088 ayırmaktadır. Fransa, sadece Kastamonu-Bolu ormanlarından biraz daha geniş olan hükümete ait 1,089,096 hektar ormandan 58 bin kusur kuruş feda ederek 115,115,880 kuruş gelir elde etmektedir. Yani her bir hektar hükümete ait orman için 53,57 masrafa karşılık 105,70 gayrı safi gelir elde etmektedir.

Osmanlı ormanlarına Mameretül Aziz, Diyarbakır, Van, Basra, Hicaz, Yemen vilayetleri ormanları dahil olmadığı halde idare altında bulunan bölgelerdeki ormanlar 5,477,356 hektar koru, 2,167,813 hektar baltalık olmak üzere toplam 7,465,169 hektar kadardır. Bu ormanların bulunduğu bölgelerin yüz ölçümü 4,000,000 km² kabul edilirse ormanlık arazinin miktarı yüzey ölçümünün %2'sini oluşturmaktadır. Bu miktar Fransa'daki gibi tanzim edilmiş kadastralara dayanmamaktadır, orman müfettişlerinin teftiş ve yüzey ölçümleri ile elde edilmiştir. Bu ormanlar sırf hükümete ait ormanlar olup 27 müdür, 41 müfettiş, 72 kâtip, 89 fen memuru, 100 ölçüm memuru, 278 muamelat memuru, 497 vergi memuru, 491 bekçi başı, 1303 bekçi tarafından yönetilmektedir. Merkez memuru ile amenajistler maaşı olarak 1,141,032 kuruş, taşra memuru maaş ve masrafı olarak 16,076,480 kuruş, orman fen memurları yetiştirmek için kurulmuş olan orman mekteb-i alisi ile orman ameliyat mektepleri maaş ve masrafı olarak 1,846,650 kuruş toplamda 17,923,130 kuruş sarf edilmektedir. Toplam gelir ise 35,556,779 kuruştur. Yani Osmanlı ormanlarının her bir hektarı için 2,50 kuruş masrafa karşılık 4,75 gayrı safi varidat elde edilmektedir (Tevfik, Ağustos 1333 [1917]: 5-9).

Tevfik Bey bir sonraki yazısında Kastamonu-Bolu ormanları ile Fransa'nın hükümete ait ormanları arasındaki gelir oranını ele almıştır. Kastamonu-Bolu ormanları, Fransa'nın hükümete ait

ormanlarından 253,265 hektar eksiği ile 835,735 hektar genişliğindedir. 1327 senesi istatistiğine göre 2,903,576 kuruş sarf olunarak 4,777,611 kuruş yani her bir hektar orman için 3,47 kuruş masrafa karşılık 5,70 kuruş gelir elde edilmektedir. Fransa'nın hükümete ait ormanlarında 53,57 masrafa karşılık 105,70 gelir elde edilmektedir. Fransa'nın her bir hektar ormanının safi geliri 32,13 kuruş iken Bolu-Kastamonu ormanlarının her bir hektarının safi geliri 2,23 kuruştan ibarettir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun ormanlarından elde ettiği istifade de değerlendirilmiştir. Ormanlarının genişliği Adapazarı ormanları kadar olan Macaristan'ın Bestercebanya bölgesi dahilinde ormanlar 92,466 hektardır. Masrafı 8,211,116, geliri 14,647,437 kuruştur. Her bir hektar ormandan 85,40 kuruş masraf ile 147,22 kuruş elde edilmektedir. Her bir hektar ormandan 61,82 kuruş safi gelir elde edildiği anlaşılmıştır. İzmit sancağının Adapazarı kazasındaki ormanları 91,610 hektardır. Bu kaza ormanlarının geliri 1,078,913 kuruş, masrafı 341,474 kuruştur. Her bir hektar ormandan 3,42 safi gelir elde edilmektedir. Burada Tefvik Bey vilayetler için ağaçların tecessüm cetvellerinin çıkartılmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu sayede odun hasılatı da tayin edilmektedir. Ancak Osmanlı'da bu yönde bir girişim olmamıştır (Tefvik, Eylül 1333 [1917]: 34-36).

Yazılarında Trakya ormanlarına eğilen Ahmet Hamdi, Kanada'da 316, Rusya'da 173 milyon hektar orman bulunmasına rağmen Osmanlı'da 6,710,000 hektarın ormanla kaplı olduğunu belirtmektedir. Yazar, Fransa, Osmanlı'dan 2-3 kat küçük olmasına rağmen ormanları daha fazladır; 8,400,000 hektardır demektedir. Fakat Ahmet Hamdi, Osmanlı'nın da orman yönünden zengin bir mevkide olduğunu belirtmektedir.

Ahmet Hamdi ormanlardan yeterli istifadenin sağlanması için buradaki ağaçların cinslerinin tespit edilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Ahmet Hamdi ormanlardaki meşe, gürgen, dış budak, kayın, çam, köknar, karaağaç, çınar, kızılğöbe, servi, kavak, ıhlamur, kestane, ceviz, yabancı zeytin, söğüt, şimşir, çitlembik gibi ağaçların hepsinden ayrı ayrı yararlanılacağına vurgu yapmaktadır. Trakya ormanlarında meşe ve kayın yoğunluktadır. Meşe, birinci cins odun ve kömür imaline uygundur. Kerestesi bina inşasında, palamut ve kabukları da debagatta kullanılmaktadır. Kayın ağacı da marangoz ve doğramacılık gibi alanlarda kullanılmaktadır. Trakya ormanlarından tam olarak yararlanılabilmek için hükümet tarafından sıkı bir şekilde ormanların korunması ve teşkilatlandırılması gereklidir. Fransa'da 1860 ve 1864 senelerinde yürürlüğe giren kanunlar doğrultusunda tahribatın önünü almuş ve bu tarihten itibaren 300,000 hektardan fazla arazi ormana çevrilmiştir. Orman tahribini sadece insan yapmamaktadır. Büyük ve küçük baş hayvan ağacın en nazik ve önemli kısmını tahrip etmektedir. Örneğin Balkan Savaşları sırasında başıboş dağlara kaçan domuzlar Istranca ormanlarına ve civar tarlalara önemli zararlar vermiştir. O yüzden ormanları insan ve hayvanın tahribinden korumak için kanunlar koymak, yenileyerek ağaçlandırma yapmak teşkilatın ilk esasıdır. Yenilenerek ormanlaştırma hareketi ilk seneler hiçbir kâr sağlamayacağı gibi fazlaca masraflı olduğundan insanlar bu külfete katlanmamaktadır. Fakat hükümetler seneler sonra ancak yarar getirecek bir işe yatırım yapmalıdırlar. Bu nedenle ormanların çoğu her memlekette hükümetlerin idaresindedir. Almanya, Fransa, Belçika'da bu gibi ormanlar nahiye ve kazaların ormanlarından daha fazla hasılat vermektedir. Ahmet Hamdi, ormanlardan daimî ve ortalama suretle yararlanılabilmek için, ağaçların cinsine göre müsait miktarda büyümesine yetecek bir müddet nispetinde tüm ormanları parçalara ayırma ve bir sene yararlanılan yerden belli bir süre kesimi engelleme olarak tanımadığı amenajmanın gerekliliğini de belirtmektedir. Faydası, insanların nakliyesi kolay yerlerden mahvoluncaya kadar kesim işlemi yapmaları usulünü kaldırmak ve ormanları daimî bir gelir kaynağı haline getirmektir. Yine ormanlarda kesimi uygun olan ağaçların memur vasıtası ile damgalanması usulü olan seyrekleştirme usulünün büyümesi gereken ağaçların çevresini temizlemek suretiyle büyümesine yardım etmesi bakımından gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Istranca dağlarındaki en önemli sorun teşkilatsızlığın getirdiği fenni olmayan kesimdir. Nakliyatı daha kolay yerlerdeki ağaçlar seyrekleşmiş ve bodurdur. Garba

doğru gittikçe orman yoğunlaşır, balta girmemiş kesimler ortaya çıkar. Buralardan odun, kömür ve kereste imal edilebilir. Ahmet Hamdi Trakya ormanlarının teşkilatı, korunması adına düşünülecek en önemli meselenin yol ve nakliye olduğunu vurgular. Ahmet Hamdi, Trakya ormanlarında ihracata müsait kerestecilik ve odun sanayisinin tesis edilmediğini belirtmektedir. Fakat büyük sanayi için gerekli olan keresteyi vermeye yetecek kayın ağaçlarını barındırması burada oduna yönelik sanayinin gelişebileceğinin bir kanıtı olduğunu ortaya koyduğunu belirtir.

Trakya ormanlarının önemi özellikle İstanbul'a yakınlığından gelmektedir. İstanbul nüfusu günden güne artmaktadır. Odun, kömür ihtiyacı da çoğalmıştır, İstanbul'un senelik 2,5 milyon kıyye odun ile 120 milyon kıyye odun kömürüne ihtiyacı vardır. Bu miktarı Trakya ormanları karşılayabilecek niteliktedir. Ahmet Hamdi, İstanbul'a yakın bulunan İzmit, Bolu, Kastamonu ormanlarıyla, Marmara hatta Adalar denizi ve Akdeniz sahil ormanlarından odun ve kömür gelmesi olasıysa da bunlar ileride sanayinin ihtiyacını karşılayacakları zaman Trakya ormanlarının İstanbul'u idare edebileceğini belirtmektedir. Ahmet Hamdi, Istranca dağlarındaki ormanlardan yeterince faydalanabilecek vasıta ve teşkilata sahip olunması durumunda İstanbul'da o dönemde görülen odun kömür darlığının yaşanmayacağına işaret etmektedir. Ahmet Hamdi Istranca'dan elde edilecek odun ve kömürün sadece İstanbul'da satılabileceğini belirtmektedir. Karadeniz sahilinde hiçbir memlekete satma imkânı yoktur. Rusya, Romanya, Bulgaristan odun ihtiyacından kurtulmuştur. 3,500 km²'lik Istranca ormanlarının bir önemi de Trakya kıtasının yegâne ormanları olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ormanlar Trakya'daki şehirlerin de ihtiyacını karşılayacaktır. Bu ormanların üçüncü bir önemi de nüfus artışını beraberinde getirecek olmasıdır. Nitekim faal bir hayata sahip olacak orman mıntıkası şimdiki nüfusunun 1-2 misli fazlasını geçindirebilir. Nüfusun artması ile odunculuk, kömürcülük, bunlara ait sanayici ve avcılık da artacak, bunlar pek çok vatandaşın geçimini sağlayacaktır (Ahmet Hamdi, 22 Teşrinisani 1333 [1917]: 291-295).

Ahmet Hamdi, Istranca dağlarındaki ormanların genişliği hakkında doğru bir rakam vermenin mümkün olmadığını fakat tahminen 3,500 km²/ 350,000 hektar/ 381,850,000 eski dönüm olduğunu belirtmektedir. Trakya ovasının yüzey genişliği 15,000,000 dönüm tahmin edildiği durumda ormanlık kısım bunun 1/4'üdür. Bu ormanlar, Kastamonu-Bolu ormanlarının yanında küçük kalmakla birlikte pek çok açıdan hayli önemlidir. 4,000,000 dönüme yakın bu yerde mevcut ağaçlar tahminen 750 milyondan fazladır. Hepsisi kesildiği durumda 2,5 milyar çeki odun eder ki bu İstanbul'u 1000 sene idare edebilir demektir. Ahmet Hamdi fenni bir şekilde bu ormanlardan istifade edilmesi durumunda ormanların hiçbir şey ziyan etmeden senelik 20 milyon çeki odun veya 7 milyon çeki odun ile 24 milyon kantar kömür ve 6 milyon çeki kereste vermeye ve tüm Trakya ile İstanbul civarını bol bol idare etmeye muktedir olduğuna dikkat çekmektedir. Tabi bunun için orman teşkilatı kurulmasına ve nakliye sorunun çözülmesine ihtiyaç vardır. Ergene nehrine dökülen çeşitli nehirlerden istifade edileceği ilk başta düşünülebilir; ancak bu nehirler yazın akmadığından yetersiz kalacaktır. Kaynakları Istranca dağlarında bulunan bu nehirlerin hiç olmazsa senenin belli bir kısmında nakliyata müsaade edeceği hesap edilebilir. Ergene'ye katılacak bu nehirlerle demiryolu istasyonlarına kadar nakliye gerçekleşmiş olur. Demiryolu nakliyatı ise deniz nakliyatından daha pahalıdır. Bu suretle Karadeniz'e nakliyat imkânı mevcut oldukça buna rağbet edilmeyeceği açıktır. Karadeniz'e tüm orman mıntikasının ihtiyacını karşılayacak bir nehrin akması ve arazinin meyilli olması birer engel gibi gözükse de Ahmet Hamdi Bulanıkdere ve Midye civarında akan küçük nehirlerden faydalanılabileceğine işaret etmektedir. Ahmet Hamdi Karadeniz'e ve Karadeniz limanlarının önemine işaret etmektedir. Özellikle İğneada limanının ormanlardan gerektiği gibi faydalandığı durumda gelişeceğini ve en önemli odun ve kereste ihraç limanı olacağını belirtmektedir (Ahmet Hamdi, 15 Teşrinisani 1333 [1917]: 275-279). Ahmet Hamdi diğer bir yazısında Istranca ormanlarından beklenen faydanın bugün 20-30'da 1'inin bile temin edilemediğini belirtmektedir. Mevcut hesaplara göre bu ormanlardan 100,000,000 kıyye odun

kömürü; 160,000 çeki odun, 1,000 m³ kereste ve az miktarda orman ürünü (ıhlamur, palamut, kayın vs.) elde edilmektedir. Oysa Istranca ormanlarında ileride 1,000,000,000 kıyye odun kömürü; 7,000,000 çeki odun; 15,000,000 m³ kereste ve çok daha fazla orman ürünü elde edilebilir. Ahmet Hamdi, orman hasılatının kullanım usulü bilinmediği için ve para etmediği için ziyan edildiğini vurgulamaktadır. Örneğin kayın ağaçlarının Alman fıstığı denilen meyvelerinin yağ çıkartmak için kullanılabileceğine, kayın yapraklarının tütün gibi kullanılabileceğine dikkat çekmektedir. Ahmet Hamdi ormanlardan yeterince yararlanabilmek için sadece hükümetin çalışmasının yeterli olmayacağını, ülkede ormancılıkla ilgili memurların çoğalması ve zengin sermayeli şirketlerin kurulup fenni bir şekilde ormanlardan yararlanmaları gerektiğini belirtmektedir (Ahmet Hamdi, 29 Teşrinisani 1333 [1917]: 307-309).

IV. Yabancı Sermaye ve Yabancı Uzmanlara Bakış

Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı'da liberal esintilerin son bulmasını beraberinde getirmiş, tüm savaşan ülkelerde olduğu gibi Osmanlı'da da devlet iktisadi faaliyetlere müdahil olmuştu. Milliyetçilik artarken ülke ekonomisinin güdümlenmesi gerektiği fikri ön plana çıkmış, piyasanın millileşmesi amaçlanmıştı (Toprak, 2019: 9-15). Bu süreç boyunca milli sermaye vurgulanmakla beraber yabancı sermayeden özellikle müttefik ve tarafsız devletlerin sermayelerinden vaz geçilmedi. Yabancı sermayeye karşı tavır alınmaktan kaçınıldı. Küçük çaplı girişimlerde yerli sermayeye öncelik tanınırken büyük ölçekli girişimlerde yabancı sermaye ile milli sermayenin ortaklığı tercih edildi. Orman meselesinde de yabancı sermayeye bakış ve uygulama temelde bu perspektifte oldu. Ticaret ve Ziraat Nazırı Ahmet Nesimi Bey madenlerin ve ormanların işletilmesinde, büyük sanayi kuruluşlarının açılmasında Osmanlı'da yabancı sermayeden yararlanılması gerektiğini belirtmişti (Toprak, 2019: 166-169).¹⁵

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ormancılıkta müttefik bir devletin sermayesine başvurulduğu büyük ölçekli bir girişim olarak Kastamonu-Bolu imtiyaz süreci ön plana çıkar.¹⁶ Mim. Te.'nin de belirttiği üzere bu süreçte geniş ölçekli anlaşmalı kesimin tercih edildiği Osmanlı mecmualarında yer almış (Mim.Te., 28 Nisan 1332 [1916]: 5-7), geniş ölçüdeki ormanların işletmeye açılması ile hazineye gelir temin edilmesi düşünülmüş, bu amaçla Kastamonu-Bolu ormanları yabancı bir şirkete verilmek istenilmişti (Cin, 1978: 316). Fakat bu ormanların işletilmesinde yabancı sermayenin kullanımı meselesi özellikle Mebusan Meclisinde önemli tartışmalara neden olmuş, süreç bu tartışmalara cevap verir nitelikte basında da işlenmiştir.

Bolu ve Kastamonu ormanlarının fenni usuller ve büyük sermaye ile işletilmesine ilişkin savaş öncesi işletme imtiyazının bir Macar şirketine ihalesi söz konusu olmuş ve gazetelerde bu konuda tartışmalar meydana gelmiştir. Savaşın başlaması ardından ise Macar şirketi ile görüşmeler kesilmiştir (Bolu ve Kastamonu Ormanları, 24 Teşrinisani 1332 [1916]: 6-7). Bu süreçte yerli girişimler olmuş, 1915'te basında 200,000 lira sermayeli Bolu ve Kastamonu Milli Anonim Şirketinin kurulduğu, hisse senetlerinin yarısının hükümet tarafından alınacağı, yarısının da Bolu-Kastamonu ahalisinin alma önceliğinin olacağı yer almıştı (Esin, 2016: 130, 137). *İktisadiyat Mecmuası*'ndaki habere göre, Bolu ve Kastamonu eşrafından hatırı sayılır kişiler ormanların işletilmesini yerli ahaliye vermek adına girişimde

¹⁵ Toprak, yabancı sermaye ile milli sermayeyi uyumlu kılma çabasına 1917 tarihli Ormanların Usul-i İdare-i Fenniyeleri Hakkındaki Kanununu örnek göstermektedir. Bu Kanun hükümete, ormanların pazarlık suretiyle şirketlere ihalesini mümkün kılmanın yanı sıra ormanları işlemek amacıyla kurulacak şirketlerin sermayesinin en az yarısının üç ay süre ile Osmanlı vatandaşlarına arz olunmasını zorunlu kılmayı beraberinde getirmiştir. Bkz. Toprak, 2019: 171.

¹⁶ Esin çalışmasında, savaş dönemindeki orman imtiyazlarının "savaş devletçiliği" ve "milli iktisat" kavramına ne derece uygun düştüğünü sorar. Cevabı ise Kastamonu-Bolu imtiyazının yabancı imtiyaz sahiplerine son derece geniş hareket alanı sağladığı, verilen imtiyazların bölgenin sivil ve resmi sanayi kuruluşlarına zarar verdiği üzerinedir. Süreç orman ihaleleri özelinde "milli şirketler iktisadidir". Bkz. Esin, 2016: 142-143.

bulunmuşlardı. Bu girişimin başında da Kastamonu mebusu vardı. Anonim bir şirket kurulması, şirkete Bolu ve Kastamonu ahalisinden hissedarların kaydolması planlanmıştı. Hatta ahali hemen 75,000 lira için hisse kaydı yapmıştı (Bolu ve Kastamonu Ormanları, 24 Teşrinisani 1332 [1916]: 6-7). 1917 yılı sonlarında ise ihaleyi elde etmeyi başaran Orman İşletme Şirketi'nin aldığı imtiyazı Avusturya-Macaristan'ın en büyük kereste firmasına devretmek üzere harekete geçmesi eleştirilere neden olacaktı (Esin, 2016: 137).

2 Mart 1334 (1918) tarihli meclis oturumunda 15 senedir orman işi ile meşgul olan ve iki fabrika kuran Ömer Lütfi Bey, Kastamonu ve Bolu orman imtiyazının kanunlara aykırı ve milletin ve hazinenin çıkarları aleyhinde olduğunu belirtecekti. Ömer Lütfi Bey imtiyazın 4 yıl önce, yukarıda da belirtildiği üzere, reddedilmesinin nedenini aydınlatacaktı. Bir Macar şirketinin imtiyazı almak adına harekete geçmesinin duyulması üzerine Ömer Lütfi Bey, Talat Paşa ile görüşmüş, bu işin zararlarına dikkat çekmişti. Talat Paşa da uyarıya kulak asmış ve işin olmayacağını belirtmişti. İş o süreçte reddedilmişti; fakat sonra imtiyaz verilmişti. Ömer Lütfi, Osmanlı'nın kapitülasyon zincirinden kurtulduğunu vurgulamış ama bu işin rejiden ve her türlü ekonomik bağdan bin kat daha fena olduğunu mecliste dile getirmişti. Burada Ömer Lütfi Bey, mukavelenamenin olumsuz yanlarını sıralamakta ve imtiyazın çok ucuz bir fiyata verildiğini belirtmekteydi. Ağnam, aşar, emlak, arazi vergisine %100- %200 zam yapılırken bu anlaşma ile 50 sene müddetle her 10 senede bir %10 zam yapıldığına dikkat çekmekteydi. Şirkete kerestelik eşyanın metre³'ü azami 62 kuruş, asgari 31 kuruştan verildiğini, yerli ahaliye ise 140 kuruştan aşağı verilmediğini belirtmekteydi. Ömer Lütfi Bey Milli Anonim Şirketi teşebbüsüne de değinmiş, hükümetin uygun görmesi ile dahili bir şirket kurmak için Kastamonu ve Bolu'ya gittiğini ve 4 ayda 75 bin liralık hisse kaydettiğini memnuniyetle ifade etmişti. Zam yapmadan ormanlar gibi milli servetlere yatırım yapılması gerektiğini vurgulamıştı. Mevcut durumu ise "memleketin ormanlarının satılması" olarak nitelendirmişti. Ömer Lütfi Bey burada 18 fabrika, 500'ü geçkin hızar olduğunu belirtmekte ve bunların kurucu hisseden yararlanamayacağını, şirketin verdiği kârın bunları doyuramayacağını vurgulamaktaydı. Macar şirketin vereceği para için 1,000,000 insanın rızkının elinden alınmamasını belirtmekteydi. Reji ve Zonguldak Şirketi dolayısıyla yaşanan olumsuzları örnek göstermekteydi (MMZC., 2 Mart 1334 [1918]: 611-616).

Kastamonu-Bolu ormanlarının bir yabancı sermaye grubuna verilmesi meselesi, ormancılıkla geçinen yerli ahalinin devlet hazinesine küçük bir menfaat temin etmek adına feda edildiği yönünde yorumlara neden olmuştu. *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*'nda¹⁷ yayınlanan "Elif." "Ha", imzalı iki yazı dizisi bu meseleyi ele almıştır. Elif. Ha., büyük bir servetten yararlanılamadığını düşünerek hükümetin orman işini uzman sermayedar bir şirkete havale etmesini doğru bir hareket olarak değerlendirmekteydi. Bu noktadan bakıldığında ormanları koruma, fenni usule göre imar etme, yine şirketin hazineye yük yüklemekten iş görmesi, kârından bir kısmını devlete vermesi memnuniyetle karşılanmaktadır. Öte yandan yazar, Kastamonu ve Bolu ormanlarının bölgenin birincil servetini oluşturduğuna vurgu yapmaktadır. Buna göre arazinin %22'si ormanlarla kaplıdır. Oysa tüm Osmanlı'da bu rakam %9'dur. Dahası bölge ahalisinin ¾'ü ormanlardan geçinmektedir. En az yarım milyon kişi bu işten para kazanmaktadır.

Yazar, sarı-kara çam, meşe, köknar ağaçlarını barındıran Kastamonu-Bolu ormanlarının, Osmanlı ormanlarının en mühimini teşkil ettiğini belirtmektedir. Fransa'da, toplamı Kastamonu-Bolu ormanları kadar olan devlet ormanlarından 3,5 milyon kâr elde edildiğine ve bunun hazineye kaldığına dikkat çekmektedir. Yazar, Osmanlı'nın da bütçe denkliliği sağlamak için gelire ne denli muhtaç olduğu

¹⁷ Ticaret-i Umumiye Mecmuasının yazarları arasında önemli ölçüde yükü taşıyan kişi Ahmet Hamdi (Başar)'dır. Dergide Mim.Cim., Ahmet Dünder gibi takma adlarla da makaleler yazdığı bilinmektedir. Bkz. Koraltürk, 2000: 152; 2007: 4. 1930'lu yıllarda yayınlanan Kooperatif Mecmuası'nda "A.H.", "H" gibi adlarla da yazılar yazmıştır. Bkz. Koraltürk, 2007:33.

düşünüldüğünde Macar şirketinin hazineye vereceği her 4 yılda bir 20,000 lira zammedilmek üzere 40,000 liranın pek az olduğunu, yerli ahaliyi başka işlerle meşgul etmek veya şirket hesabına çalıştırmak için bu küçük menfaatin dikkate bile alınmaması gerektiğini açıkça söylemektedir.

Yazar, hükümetin burada kesin bir karar verdiğini, ormanları küçük sermayedarlar ve mültezimler elinde bulundurmaktaki zararı takdir ederek büyük bir şirkete vermeyi uygun gördüğünü belirtmiştir. Meselenin şirketin yabancı sermayedarlardan ibaret olması ise hükümetin buna bir çare bulacağını, öne sürülen sakıncalar ormanların toptan imtiyazlı bir şirkete verilmesi ise meselenin başka bir şekilde halledilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazar, Sinop Milletvekili Lütfi Bey'in Mebusan Meclisindeki konuşmasına genişçe yer vermiştir. Lütfi Bey'in konuşmasından çıkan netice, ormanların yabancı bir şirkete, yerli erbabın ve sermayenin tam anlamı ile kabul edilmeyecekleri bir şirkete, ihale edilmesinde pek çok zararların olduğudur. Burada yabancı sermayeden çekinilmemesi gerektiğini, özellikle Osmanlı'ya dostluk hissi besleyen milletlere ait sermayeyi memnuniyetle karşıladıklarını belirtmektedir. Yazar, Mebusan Meclisi tarafından takınılan bu tutumun yabancı sermayeye karşı ülkede bir memnuniyetsizlik olduğu hakkında yabancılar tarafından yıllardır hasıl olan fikrin takviyesine yardım etmemesinin gerekliliğini belirtmektedir. Yabancı sermayenin ülke için gerekliliğine dikkat çekmektedir. Fakat burada yazar bir ayrıma gitmektedir. Buna göre bazı işlerde milli kuvvetler ve milli sermaye hâkim olmalıdır. Ahalinin başlıca geçim kaynağını, memleketin en büyük servetini teşkil eden ormanlar da bu kısma girmektedir (Elif.Ha., 14 Mart 1334 [1918]: 177-179).

İki gün sonra Maliye Nazırı Cavid Bey konuyu ele almak üzere Mebusan Meclisindedir. Cavid Bey ihalede, kurulacak şirketin %50 hissesinin Osmanlılara, %50 hissesinin yabancılara ait olması, şirket azasının yarısının Osmanlı olması ve reisliğin Osmanlı'da bulunması siyasetinin izlendiğini belirtmiştir. İmtiyazın doğrudan teşekkül edecek bir Osmanlı şirketine verilmesini ve Osmanlı şirketi tarafından bilahare oluşturulacak karma Osmanlı-Macar şirketine imtiyazın aktarılmasını uygun gördüklerini açıklamıştır. İmtiyazı alan Osmanlı vatandaşlarının imtiyazın bir Osmanlı şirketine verilmesini temin etmek için kendi isimlerini ödünç verdiklerini de eklemiştir. Konuyla ilgili açıklama yapan Ziraat ve Ticaret Nazırı Mustafa Şeref Bey ise bazı ormanların pazarlık suretiyle ihalesi için hükümete yetki verildiğini belirtmiştir. Mustafa Şeref Bey öte yandan bu meselenin memleket menfaatine olan yönlerinin fazlalığına dikkat çekmiştir. Buna göre Osmanlı'nın olağan orman varidatı 400,000 liradan ibarettir. 1332'de bu miktar 160,000 liraya düşmüştür. Yalnız Bolu-Kastamonu ormanlarının geliri 1327'de 40,000 lira iken 1332'de 14,000 liraya düşmüştür. Anlaşma gereğince şirket ilk 4 sene için hazineye 40,000 lira, ikinci 4 sene için 60,000 lira, üçüncü 4 sene için 80,000 lira temin etmektedir. 12 sene sonra ise orman planları tetkik edilip kesim başlayınca o zaman tüm Osmanlı ormanlarından elde edilen gelirin toplamı kadar gelir elde edilmesi planlanmaktadır. Mustafa Şeref Bey bölgedeki hızar sahibi 500 kişi ve fabrika sahibi 18 kişinin hukukunun anlaşma ile temin edildiğini belirtmiş buna örnek olarak bu kimselerin şirketle anlaşamamaları durumunda hükümetin onlara şirkete verdiği fiyat üzerinden kereste vereceğini belirtmiştir. Şirketin çalışmaya başlamasından sonra bölgede sanayi tesis edileceğine, halkının amelelikle meşgul olacağına dikkat çekmiştir. Mustafa Şeref Bey, orman tahribatına dikkat çekerken yanlış kesimdeki en büyük hatanın küçük ölçekli ihaleler olduğunu belirtmiştir. Mustafa Şeref, Ömer Lütfi Bey'in bölgeye yerleştirilen bekçilerin şirket menfaatlerini koruyacakları tezine karşı çıkmakta ve orman tahribatının nedeninin bekçilerin azlığından kaynaklandığını belirtmektedir. Bekçileri arttırmaya bütçe yetmemekte hükümet, şirket vasıtası ile bekçileri görevlendirmektedir. (MMZC., 4 Mart 1334 [1918]: 659-674).

*Ticaret-i Umumiye Mecmuası'*nda Elif. Ha., Mustafa Şeref Bey'in açıklamalarına yer vermiş, bazı noktalarına da cevap vermiştir. Küçük ölçekli ihaledense büyük ölçekli ihalenin faydaları üzerinde durmakla birlikte şirketle uyuşamayanların menfaatlerinin tam olarak sağlanması konusunda yazarın şüpheleri vardır. Büyük sermayenin girdiği yerde küçük sermayenin yutulmasının iktisadi bir hakikat

olduğuna dikkat çekmektedir. Buna dayanarak yerli fabrika ve hızar sahipleri ile şirket arasında anlaşma sağlanmasına yardımcı olmalarını temenni ettiğini belirtmektedir. Şirketin sermayesinin yarısı Osmanlılara arz edilecektir. Sermayenin ¼'ünün kurucu hisse olması, bunların kâr hissesine sahip olması ve sadece Osmanlılardan oluşması planlanmaktadır. Kastamonu-Bolu'daki fabrikatör ve hızar sahiplerinin müesseselerine karşılık hisse senedi almak istemeleri durumunda kurucu hisseli senetlerden verilecektir. Kabul etmeyenler yaşamaya devam edecektir. Bu uygulama ilk kez ecnebi sermayesi ve çalışması ile Türk sermayesinin birleştiği bir nokta olarak addetmektedir (Elif. Ha., 3 Nisan 1334 [1918]: 206-208).

31 Mart 1918 tarihli Mebusan Meclisi oturumunda Bolu Mebusu Ziya Bey piyasaya en çok kereste sevk eden Bolu-Kastamonu ormanlarının tek bir şirkete ihalesi ile tekelleşeceğini ve rejî benzeri bir hale bürüneceğini belirterek itiraz etmiştir. Ömer Lütfi Bey de köylüye baltalık verilmesi gerektiğini, diğer memleketlerdeki ormanların idaresinin hükümet elinde olduğunu ama burada köylünün karşısında bir şirket olduğunu, köylünün ileride derdini anlatacak kimse bulamayacağını belirtmiştir. Konunun meclisin tatil öncesi son gününe ve son saatlerine kalması meselenin aceleyle getirildiği yönünde de mebusların itirazlarına neden olmuş sonunda Nazır Mustafa Şeref Bey'in teminatı senet sayılmış konu kapanmıştır (MMZC., 31 Mart 1334 [1918]: 551-562). İmtiyaz hakkı ise ihaleden kısa bir süre sonra Avusturyalı Grödel Şirketine devredilmiş, anlaşma basında da yer almıştır. Anlaşmada yabancı sermaye karşısında yerli girişimcilerin haklarının belirli ölçüde korunmasına dikkat edildiği açıktır.¹⁸

Yabancı uzmanların gelişi ise kamuoyunda genel itibariyle olumlu değerlendirilmişti. Milli iktisat görüşünün bir diğer savunucusu olan, haftalık yayın yapan (Koraltürk, 2001b: 213-214) *Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi*, Ticaret ve Ziraat Nezaretinin madeni işletmek üzere yabancı uzman ve mühendisler getireceği gibi ormanların da işletilmesi için yabancı uzmanların çağırılacağını, Ticaret ve Ziraat Nezaretinin çok önemli bir karar aldığı yorumu ile duyurmuştu. Gazete, orman ve madenlerimizin değerinin şimdiye kadar takdir olunmadığına dikkat çekmişti. Özellikle bu işteki sahtekarlıklar ele alınmıştı. Orman meselesinde dolandırıcıların oyuna getirmek istedikleri kişilere Anadolu'daki ormanların işletilmesi konusunda geniş haklar bahşeden harita ve evrak gösterdiklerini, daha sonra masrafı ödedikten sonra bunların çeşitli bahanelerle ortadan kaybolduklarını belirtmişti. Nezaretin kararını destekleyen mecmua, ecnebi sermayedar ve tüccarın orman ve madenin kıymetini anlayıp işletmeyi yükleneciklerini bunun da hazineye gelir temin edeceğini belirtmişti (Memalik-i Osmaniye Dahilindeki Orman ve Madenlerden İstifade, 8 Nisan 1330 [1914]: 2-3). Bunun haricinde yabancı uzmanların ülkeye gelişi haberleri (Orman Mektebi Alisi İçin, 1 Eylül 1332 [1916]: 1; Orman ve Nehir Müteassısları, 23 Haziran 1332 [1916]: 7; Yeni Bir Orman Mütehassısı Celbi, 15 Eylül 1332 [1916]: 5), Veith'in ve diğer uzmanların teftiş gezileri (Orman Islahatı, 6 Teşrinievvel 1332 [1916]: 5; Ormanlar, 1

¹⁸ Kastamonu-Bolu miri ormanlarını kapsayan imtiyazın süresi 50 yıldır. Orman İşletme Şirketi sözleşmeden sonraki altı ay içerisinde haklarını bir anonim şirkete devredecek, bu şirketin sermayesinin en az yarısı Osmanlılara arz olunacaktır. Havzada daha önce kurulmuş fabrika ve hızar sahipleri ile anlaşma sağlanmazsa onlara gerekli olan hammadde, 12 sene süre ile imtiyaz sahiplerine verilen bedel doğrultusunda hükümetçe ve işletme planlarının tayininden sonra da imtiyaz sahipleri tarafından aynı bedelle verilecekti. Anlaşma, kesim ve imalata dair planların belli bir müddet içerisinde sunulması, 12 sene içerisinde işletme planlarının yapılması, imtiyaz sahibinin orman memurlarına masrafı kendisine ait olmak üzere ikametgâh ve idarehane inşa etmesi, ağaçların kesim ve nakliyesinde istihdam edeceği ameleli Osmanlı tebaasından ve tercihen civar ahaliden çalıştırması, Kastamonu ve Bolu civarında okul ve hastane inşası gibi maddeleri ve yukarıda belirtilen ödeme planlarını içermektedir. Orman Mekteb-i Alisi Mecmuasında yer alan anlaşma maddeleri ile Kutluk'ta yer alan anlaşma maddeleri arasında ufak farklılıklar vardır. Esin de aynı konuya dikkat çekmiştir. Bkz. Kastamonu ve Bolu Ormanları Mukavelesi, Kanunusani 1334 [1918]: 184-190; Şubat 1334: 222- 223; Mart ve Nisan 1334 [1918]: 239- 244; Kutluk, 1948: 515- 524; Esin, 2016: 138. Kastamonu ve Bolu Ormanları Şartnamesi için bkz. Mayıs 1334 [1918]: 287- 293. İmtiyaz ilerleyen dönemde feshedilmiştir. İmtiyazın akıbeti için bkz. Esin, 2016: 138-140.

Eylül 1332 [1916]: 7; Ormanlarda Tedkikat ve Tatbikat, 21 Haziran 1333 [1917]: 7; Suriye Ormanlarında Tetkikat-ı Fenniye, 28 Temmuz 1332 [1916]: 7) mecmualarda yer almıştı.

V. Mesleki ve Fenni Konular

İncelediğimiz yayınlar içerisinde sadece *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*¹⁹ doğrudan ormancılığa ilişkin mesleki ve fenni konularda neşriyat yapmaktadır. Mecmuanın tanıtıldığı “Mim.Mim” imzalı “İfade-i Meram” başlıklı yazıda, ormanların maddi ve manevi yerine getirdikleri önemli hizmeti ortaya koyacakları, mevcut ormanların fenni usuller çerçevesinde korunması ve idaresi konularını işleyecekleri, usulsüz kesim dolayısıyla tahribata uğramış ormanların ve civar arazinin gitgide verimsizleşmesi ile ziraat erbabını ve hazineyi de üzüntüye uğratan duruma çare olmak amacıyla yeniden orman tesisinden, ziraat ve ormancılığın ilişkisinden bahsedecekleri, gerekirse orman mektebinde okutulan ilme değinecekleri belirtilmiştir. Yazıda Meşrutiyet’in ilanı ardından eczacı, kimyager, sanayici gibi meslek erbaplarının ihtiyacına binaen çeşitli yayınlar yapıldığına işaret edilmiş ve söz konusu mecmuanın ormancılık mesleğinin gelişimine de katkı sunmayı amaçladığı aktarılmıştır (Mim. Mim., Ağustos 1333 [1917]: 3-4).

Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası’nda ormancılığa ilişkin çıkan kanun ve layihaların yanı sıra odun-kömür meselesi, nakliyatı, temini (Süleyman Azmi, Teşrinisani 1333 [1917]: 110-121; Kanunuevvel 1333 [1917]: 130-139; Şubat 1334 [1918]: 189-210; Mart ve Nisan 1334 [1918]: 226-238; Mayıs 1334 [1918]: 279-286; Haziran 1334 [1918]: 329-333), terementi ve reçinecilik (Süleyman Azmi, Kanunusani 1334 [1918]: 169-175; Şubat 1334 [1918]: 212-221; Haziran 1334 [1918]: 312-320; Temmuz 1334 [1918]: 362-368) gibi konular da yazı dizisi şeklinde işlenmiştir. Arboretoryum yapımı, çam yetiştirilmesi, fidanlık tesisi, yakacak meselesi gibi mesleki konular mecmuada yer almıştır.

Bunlar arasında Mim.Mim. ve Ha.Dal. isimli yazarların ağaç yetiştirme bahçesi, arboretumu konu alan yazıları ön plana çıkmaktadır. Yazarlar burada her taraftan ormanların mahvedildiği yönünde sesler yükseldiğine; nitekim mevcut ormanların yarım asır evvelki ormanların ¼’i kadar bile olmadığına vurgu yapmışlardır. Cehalet, ruhsatsız kesim, fazla gelir elde etme sevdası tahribatı arttırmakta, Anadolu tezek yakmaya mecbur bırakılırken İstanbul’da kömür ve odun kıymetli eşya sınıfından sayılmaktadır. Tahribatın iklimi olumsuz etkilediğine dem vurulmakta, senenin 6 ayının kış, 6 ayının yaz olduğundan, ilkbahar ve sonbaharın nimetlerinden yararlanılamaz olduğundan yakınılmaktadır. Yazarlar, Orman Müdüriyet-i Umumiyesince ormanların fenni usulde idaresine ve ağaçlandırmaya gidilerek yeniden tesisine karar verildiğini belirtmektedir. Ormanların ihyası planı uzun süreli ve hayli masraflıdır; bununla birlikte iyi bir idare ile verimli bir hale getirilmesindeki önem, yiğitlikle vatanı savunan ordunun elde edeceği zafer derecesinde vatanseverce ve fedakârca bir hareket addedilmektedir. Burada yazarlar doğru ağaçlandırmaya, dikilecek ağaçların cinsinin ülkeye uygun olmasına dikkat çekmektedirler. Ağaçlandırma işinde pek çok önemli nokta olduğuna ve bunun tek bir yabancı uzman ile halledilemeyeceğine, ağaçlandırma için bir heyet oluşturmak gerektiğine işaret etmektedirler. İlaveten orman mekteplerinde arboretumlar inşa edilmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar. Bu şekilde yabancı ağaçlardan hangilerinin ithal edileceği ve ekiminin uygun olacağı tespit edilebilecektir (Mim. Mim, Ha. Dal., Kanunusani 1334 [1918]: 162-168).

Orman Müdüriyet-i Umumiyesi Hesabat Şubesi Müdürü Mehmet Nuri ağaçların insanlar için bir ihtiyaç olduğundan, kısır arazide ağaç yetiştirilmesi ile buraların faydalı hale getirilebileceğinden bahsetmiştir. Bu tip arazide ne şekilde ağaç dikileceğini ayrıntıları ile ele almıştır. Ovalarda, geniş vadilerde çınar yetiştirmenin faydalı olduğu, nehir taşkınları, sel gibi afetlere söğütler ile engel olunabileceği yönünde yararlı bilgiler vermiştir. Her şahsın kendi tarlası, arazisi, çayırı etrafında

¹⁹ Mecmua, “Ormancılığın cem’i şubatından bâhis aylık mecmuadır” ibaresi ile Mehmet Mahfi (Eğilmez)’nin mesul müdürlüğünde Ağustos 1333’ten Temmuz 1334’e 12 sayı yayınlanmıştır. Bkz. Duman, 2000: 657.

kabiliyetine göre orman yetiştirebileceğini vurgulamıştır. Mehmet Nuri özellikle ilkokul çocuklarına ağaç yetiştirme hevesi kazandırmanın öneminden bahsetmiş bu amaçla ağaç bayramları tertip edildiğini belirtmiştir. Kağıthane bölgesinde Nezaretçe ormanlık oluşturulmaya başlanmış, halka bir orman yetiştirme örneği gösterilmiştir. Yine Hendek'teki orman ameliyat mektebinde tohumhane oluşturulmuştur. Mehmet Nuri, bir ağacı keyfi olarak yok etmenin hanenin temelinden bir parçasını kesip yok etmekle aynı olduğunu belirterek ormanların muhafazasının önemini vurgulanmıştır (Mehmet Nuri, Eylül 1333 [1917]: 53-58).

Mektep muallimlerinden İzmirli Nuri çam yetiştirmekten bahsetmiş, çamın bitkiler alemindeki yeri, önemi, menşei, faydalarını konu almıştır. Yeryüzünün ilk devirlerinden itibaren bitkilerin gelişimini incelemiştir. Yazar, deniz kenarındaki kumlukların sahili istila etmesini önlemek için set oluşturması; çıplak dağların ormanlaştırılması; orman sahiplerinin baltalıklarının yenilenmesi; çam sakızı elde edilmesi; çam ağacı yapraklarından sabun imali gibi çeşitli faydaları olması nedeniyle çam dikilmesinden bahsetmiştir (İzmirli Nuri, Teşrinievvel 1333 [1917]: 83-90). Aynı yazar bir sonraki sayıda tohum ekimi ve fidan dikimini ele almış hangisinin daha yeğ olduğu, hangi durumda hangisinin tercih edileceği üzerinde durmuştur. Çimenli bir toprakta fidan dikimi, taşlık, kumlu, fundalık alanda tohumlamanın tercih edileceğini belirtmiştir (İzmirli Nuri, Kanunuevvel 1333 [1917]: 148-152).

Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası'nda ön plana çıkan bir diğer yazı Mehmet Tevfik Bey'in 1917'de Hendek fidanlığını ziyareti ardından bu orman fidanlığını örnek alarak başka yerlerde de fidanlık tesis edilmesi adına üretim maliyet hesaplamalarını da içeren ayrıntılı raporudur.²⁰ Tevfik Bey'in amacı benzer çalışmaların önünü açmak, meslek kamuoyunu bilgilendirmektir (Kılıç, 2019: 83).

Genellikle 32-34 sayfa aralığında yayınlanan *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, sayılarında iktisadi, mesleki ve fenni konuların yanı sıra çizimler, orman resimleri, çeşitli fotoğraflara da yer vermiştir. Mecmuada, Ticaret ve Ziraat Nazırı Mustafa Şeref Bey, Hoca Ali Rıza Efendi, Hekimyan Efendi, Tevfik Bey (Ağustos 1333 [1917]: 8, 12, 13, 20) ve Orman Mekteb-i Alisi Müdürü Mahfi Bey'in (Şubat 1334 [1918]: 200) yanı sıra, eski orman fenni heyeti üyeleri Rauf Bey, Nazif Bey, Ali Rıza Bey, Hamid Bey ve Sabri Bey (Kanunuevvel 1333 [1917]: 137) ile Orman Muamelat Müfettişlerinden Süleyman Bey (Eylül 1333 [1917]: 56) gibi ormancılık tarihi açısından önem arz eden isimlerin fotoğrafları yayınlanmıştır. Mecmuanın bir diğer özelliği de mecmuanın yayınlanmasında nakdi yardımda bulunan tüccar ve fabrikatörlerin kendilerinin ve fabrikalarının fotoğraflarını yayınlamasıdır. Mecmuada Bartın kereste taciri Halil Bey'in ve fabrikasının resmi (Teşrinievvel 1333 [1917]: 84), Safranbolu'daki Yeni Han kereste fabrikası sahibi Mehmet Hocaşade Efendi ve fabrikasının resmi (Eylül 1333 [1917]: 40,48), Azapkapısı'ndan kereste tüccarlar ve fabrikatörü Derunyan Onik Efendi ile bir diğer kereste tüccarı ve fabrikatörü Değirmenciyan Efendi'nin resmi yayınlanmıştır (Teşrinisani 1333 [1917]: 114,116).

SONUÇ

XIX. yüzyılda başlayan ve savaş koşullarına rağmen Birinci Dünya Savaşı yıllarında da devam eden ormanların fenni usullerle düzenlenmesi ile orman politikası oluşturulması girişimlerinin Osmanlı mecmualarında bilimsel ve derinlikli yazılar ile ele alındığı tespit edilmiştir. İncelenen mecmualar arasında doğrudan ormancılık ile ilgili tek yayın *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*'dır ve aynı zamanda mesleki bir yönü olması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Ekonomi politikalarının önem arz ettiği ve bu tip konularda yayın yapan mecmuaların ön plana çıktığı Birinci Dünya Savaşı yıllarında orman meselesine yönelik yazıların sınırlı olmakla birlikte özellikle *İktisadiyat Mecmuası* ve *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*'da yer bulduğu görülmüştür.

²⁰ Söz konusu rapor Kılıç ve Yılmaz tarafından incelenmiş ve günümüzdeki meşe, karacam fidan üretimi tekniği ve maliyeti ile karşılaştırılmıştır. Bkz. Kılıç ve Yılmaz, 2020: 49-61. Raporun aslı için bkz. Fidanlık Tesisi, Teşrinievvel 1333 [1917]: 66-82.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı'nın orman politikasını ve reform sürecini mecmualara yansıyan konular çerçevesinde ele aldığımız bu çalışmada, söz konusu dönemde ağırlıklı olarak ormanlardan mümkün olduğunca verimli biçimde yararlanılmasına dönük yol gösterici ve çoğu zaman da eleştirel boyutu olan neşriyatın yapıldığı tespit edilmiştir. Mecmualar incelendiğinde Ahmet Hamdi, Yunus Nadi gibi kalemlerin ormancılığa önem vererek yazılarında konu ettikleri anlaşılmıştır. Mehmet Tevfik Bey, Mehmet Mahfi Bey ve Veith gibi isimlerin ise idari görevlerinin yanı sıra yayınladıkları makalelerle önceki dönemlerde yapılan ve gelecekte yapılması planlanan ıslahatlar konusunda kamuoyunu aydınlattıkları, ormanlardan etkin bir şekilde yararlanmaya dönük yapılması gerekenlerle ilgili fikirlerini ortaya koydukları tespit edilmiştir. Mim. Te. ve Süleyman İhsan orman ıslahatını işlerken kanunlardan ve kanunların esabab-ı mucibe layihalarından yararlanmışlar, Osmanlı ormancılığının tarihsel gelişimi açısından önemli birer kaynak meydana getirmişlerdir.

Mecmualarda yer alan yazılardan Osmanlı ormanlarının Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki durumu hakkında bilgi elde etmek mümkün olurken orman tahribatı, neredeyse tüm makalelerde değinilen başlıca mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu mecmualarda tahribatın nedenleri üzerinde durularak, önlenmesine ilişkin neler yapılabileceği konusunda görüşler ortaya koyulmaktadır. Kanuni düzenlemelerin ötesinde bu konuda bir bilinç oluşturulması gerektiği ve basın bu süreçte önemli bir araç olduğu takdir edilerek yayınlanan yazılarda bir ağacı keyfi olarak yok etmenin hanenin temelinden bir parçasını kesmek ya da bir insanı öldürmekle eş değer olduğu, orman servetinin bir medeniyet ölçütü olduğu yönünde kullanılan ifadelerle rastlanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı esnasında gelir kaynağına duyulan ihtiyaca binaen ormanların doğru planlarla idare edilmesi durumunda önemli bir kazanç kapısı olacağı yönündeki politika, mecmualarda yayınlanan makalelerde işlenen bir diğer mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Yazılar incelendiğinde rakamsal veriler ışığında yabancı ülkelerin orman alanları ve ormanlardan sağladıkları kâr ile Osmanlı'daki orman alanları ve Osmanlı'nın elde ettiği kârın sık sık karşılaştırıldığı görülmektedir. Sistemli bir idare ile ormanlardan elde edilecek kârâ yönelik hesaplar yapılmaktadır. Ayrıca mecmualarda ormanların iyi bir idare, planlı kesim ile verimli bir hale getirilmesindeki önemi, yiğitlikle vatani savunan ordunun elde edeceği zafer derecesinde vatanseverce ve fedakârca bir hareket olarak addeden ifadeler yer almaktadır. Fakat söz konusu yazılardan ormanların sadece bir gelir kaynağı olarak görüldüğü sonucunu çıkartmak yanlış olacaktır. Ormanların insan hayatında, sağlığında oynadığı role, meslek kollarının gelişmesindeki katkısına da sıklıkla değinildiği görülmektedir.

Ormancılıkta yabancı sermayenin kullanılması meselesi ise dönemin milli iktisat politikası ile paraleldir. Mecmualarda işlenen fikre göre küçük ölçekli ihaleler ormanlara zarar vermektedir. Bu nedenle büyük ölçekli ihaleler tercih edilmeli, özellikle dost ülkelerin sermayesinden vaz geçilmemelidir. Öte yandan küçük ölçekli yerli işletmecinin de hakkı korunmalıdır. Ziraat, sanayi ve ticaret alanlarında olduğu kadar yoğun bir neşriyata rastlanmasa da sonuç itibarıyla dönemin önde gelen isimleri, mütehassısları tarafından kaleme alınan ormancılık alanındaki bu yayınların her birinin Osmanlı ormancılığına yönelik son derece önemli veriler ve değerlendirmeler içerdikleri, ormancılık politikası oluşturmada önemli bir yere sahip oldukları gerçektir.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC). (2 Mart 1334 [1918]). Devre: 3. Cilt: 2. İçtima Senesi: 4. İnikad: 60: 611-616.

MMZC. (4 Mart 1334 [1918]). Devre: 3. Cilt: 2. İçtima Senesi: 4. İnikad: 62: 659-674.

MMZC. (31 Mart 1334 [1918]). Devre: 3. Cilt: 3. İçtima Senesi: 4. İnikad: 79: 551-562.

II. Süreli Yayınlar

- Ahmet Hamdi. (15 Teşrinisani 1333 [1917]). "Seyahat ve Tetkikat". "Türkiye Ormanları 1". *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*, C/S. 1(18): 275-279.
- Ahmet Hamdi. (22 Teşrinisani 1333 [1917]). "Seyahat ve Tetkikat". "Türkiye Ormanları 2". *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*, C/S. 1(19): 291-295
- Ahmet Hamdi. (29 Teşrinisani 1333 [1917]). "Seyahat ve Tetkikat". "Türkiye Ormanları 3". *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*, C/S. 1(20): 307-309.
- Elif. Ha. (14 Mart 1334 [1918]). "Kastamonu ve Bolu Ormanları". *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*, C/S. 2(35): 177-179.
- Elif. Ha. (3 Nisan 1334 [1918]). "Kastamonu ve Bolu Ormanları". *Ticaret-i Umumiye Mecmuası*, C/S. 2(37): 206-208.
- İzmirli Nuri. (Teşrinievvel 1333 [1917]). "Çam Yetiştirilmesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 3: 83-90.
- İzmirli Nuri. (Kanunuevvel 1333 [1917]). "Çam Yetiştirilmesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 5: 148-152.
- Mehmet Nuri. (Eylül 1333 [1917]). "Ağaç Dikmek ve Orman Yetiştirmekteki Fazilet". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.2: 53-58.
- Mim. Mim. (Ağustos 1333 [1917]). "İfade-i Meram". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.1: 3-4.
- Mim. Mim., Ha. Dal. (Eylül 1333 [1917]). "Ormanlarımızın İhya ve Muhafaza-yı Umranları". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.2: 38-51.
- Mim. Mim., Ha. Dal. (Kanunusani 1334 [1918]). "Ormanlarımızın İhya ve Muhafaza-yı Umranları 2". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 6: 162-168.
- Mim. Mim., Ha. Dal. (Mayıs 1334 [1918]). "Ormanlarımızın İhyası ve İdame-i Memuriyetleri 3". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 10: 274-278.
- Mim.Te. (28 Nisan 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/ S. 1(11): 5-7.
- Mim.Te. (5 Mayıs 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(12): 3-5.
- Mim.Te. (12 Mayıs 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(13): 6-7.
- Mim.Te. (19 Mayıs 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1 (14): 8.
- Mim.Te. (26 Mayıs 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(15): 3-5.
- Süleyman Azmi. (Teşrinisani 1333 [1917]). "Mahrukut Meselesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.4: 110-121.
- Süleyman Azmi. (Kanunuevvel 1333 [1917]). "Mahrukut Meselesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 5: 130-139.
- Süleyman Azmi. (Kanunusani 1334 [1918]). "Terementi ve Reçinecilik". *Orman Mektebi Alisi Mecmuası*, No. 6: 169-175.
- Süleyman Azmi. (Şubat 1334 [1918]). "Mahrukut Meselesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 7: 189-210.
- Süleyman Azmi. (Şubat 1334 [1918]). "Terementi ve Reçinecilik". *Orman Mektebi Alisi Mecmuası*, No.7: 212-221.
- Süleyman Azmi. (Mart ve Nisan 1334 [1918]). "Mahrukut Meselesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 8-9: 226-238.
- Süleyman Azmi. (Mayıs 1334 [1918]). "Mahrukut Meselesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 10: 279-286.
- Süleyman Azmi. (Haziran 1334 [1918]). "Terementi ve Reçinecilik". *Orman Mektebi Alisi Mecmuası*, No. 11: 312-320.
- Süleyman Azmi. (Haziran 1334 [1918]). "Mahrukut Meselesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.11:

329-333.

- Süleyman Azmi. (Temmuz 1334 [1918]). "Terementi ve Reçinecilik". *Orman Mektebi Alisi Mecmuası*, No. 12: 362-368.
- Süleyman İhsan. (Ağustos 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tarihçesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 1: 26-32.
- Süleyman İhsan. (Eylül 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tarihçesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 2: 59-61.
- Süleyman İhsan. (Teşrinievvel 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tarihçesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 3: 91-94.
- Süleyman İhsan. (Teşrinisani 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tarihçesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 4: 122-124.
- Süleyman İhsan. (Kanunuevvel 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tarihçesi". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.5: 153-158.
- Tevfik. (Ağustos 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tezyid-i Varidatı Nasıl Mümkündür?". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 1: 5-9.
- Tevfik. (Eylül 1333 [1917]). "Ormanlarımızın Tezyid-i Varidatı Nasıl Mümkündür?". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No.2: 34-36.
- Veith. (28 Mart 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(7): 3-4.
- Veith. (7 Nisan 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(8): 3.
- Yunus Nadi. (Teşrinisani 1333 [1917]). "Orman Serveti". *Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası*, No. 4: 98-102.
- Yusuf Behcet. (7 Haziran 1332 [1916]). "Ormanlarımızı Sevelim". *Tedrisat Mecmuası*, No. 4-36: 304-309.
- (İmzasız). (8 Nisan 1330 [1914]). "Memalik-i Osmaniye Dahilindeki Orman ve Madenlerden İstifade". *Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye*, C/S. 1(7): 2-3.
- (İmzasız). (23 Haziran 1332 [1916]). "Orman ve Nehir Müteassısları". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(19): 7.
- (İmzasız). (28 Temmuz 1332 [1916]). "Suriye Ormanlarında Tetkikat-ı Fenniye". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(24): 7.
- (İmzasız). (1 Eylül 1332 [1916]). "Orman Mektebi Alisi İçin". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(27): 1
- (İmzasız). (1 Eylül 1332 [1916]). "Ormanlar". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(27): 7.
- (İmzasız). (15 Eylül 1332 [1916]). "Yeni Bir Orman Mütehassısı Celbi". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(28): 5.
- (İmzasız). (6 Teşrinievvel 1332 [1916]). "Orman Islahatı". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(30): 5.
- (İmzasız). (3 Teşrinisani 1332 [1916]). "Payitaht İçin Ormanlık". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(33): 7.
- (İmzasız). (24 Teşrinisani 1332 [1916]). "Bolu ve Kastamonu Ormanları". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 1(35): 6-7.
- (İmzasız). (1 Kanunuevvel 1332 [1916]). "Mameleke İka' Hasar". "Emvali Menkuleye Hasarat İka'ı – Ormanlarda Tahribat". *Polis Mecmuası*, C/A. 4(82): 448-451.
- (İmzasız). (21 Haziran 1333 [1917]). "Ormanlarda Tedkikat ve Tatbikat". *İktisadiyat Mecmuası*, C/S. 2(58): 7.
- (İmzasız). (Ağustos 1333 [1917]). *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No.1: 8, 12, 13, 20.
- (İmzasız). (Eylül 1333 [1917]). *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No.2: 40,48,56.
- (İmzasız). (Teşrinievvel 1333 [1917]). "Fidanlık Tesisi", *Orman Mektebi Alisi Mecmuası*, No.3: 66-82.
- (İmzasız). (Teşrinievvel 1333 [1917]). *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No.3: 84.
- (İmzasız). (Teşrinisani 1333 [1917]). *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No.4: 114,116.
- (İmzasız). (Kanunuevvel 1333 [1917]). *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No.5: 137.
- (İmzasız). (Kanunusani 1334 [1918]). "Kastamonu ve Bolu Ormanları Mukavelesi". *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No. 6: 184-190.
- (İmzasız). (Şubat 1334 [1918]). "Kastamonu ve Bolu Ormanları Mukavelesi". *Orman Mekteb-i Âlisi*

Mecmuası, No.7 : 222- 223.

(İmzasız). (Şubat 1334 [1918]). *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No.7: 200.

(İmzasız). (Mart ve Nisan 1334 [1918]). “Kastamonu ve Bolu Ormanları Mukavelesi”. *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No. 8-9: 239- 244.

(İmzasız). (Mayıs 1334 [1918]). “Kastamonu ve Bolu Ormanları Şartnamesi”. *Orman Mekteb-i Âlisi Mecmuası*, No. 10: 287- 293.

III. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Alan, G. (2020). *Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası'nda Osmanlı Devleti'nde Ormancılık (1912-1918)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Cin, H. (1978). Tanzimat'tan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C/S. 35 (1): 311-379.

Çağlar, Y. (2012). *Türkiye Ormancılık Tarihi*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Duman, H. (2000). *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928) (2. cilt)*. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.

Esin, T. (2016). Büyük Savaş'ın Sonunda Anadolu Ormanları. *Kebikeç*, S. 41: 125-147.

Gümüş, C. (2018). *Türk Orman Devrimi*. Ankara: Türk Ormancılar Derneği.

Keskin, Ö. (2005). *Orman ve Ma'âdin Nezareti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Keskin, Ö. (2006). Osmanlı Ormancılığı'nın Gelişiminde Fransız Uzmanların Rolü. *Tarih Dergisi*, S. 44: 123-142.

Keskin, Ö. (2010). Osmanlı Ormancılığında Kanunlaştırma Hareketleri ve Yabancı Uzmanların Bu Alandaki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C./S. 60 (1): 5-13.

Kılıç, E. (2019). *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları*. Ankara: OGEM-VAK.

Kılıç, E. ve Yılmaz, M. (2020). Mehmet Tevfik Bey'in 1917 yılı Hendek Fidanlığı Raporu ve Önemi. *Ormancılık Araştırma Dergisi*, C/S. 7 (1): 49-61.

Kocabaşoğlu, U. (2010). *Hürriyet'i Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Koç, B. (1999). Osmanlı Devleti'ndeki Orman ve Koruların Tasarruf Yöntemleri ve İdarelerine İlişkin Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.10: 139-158.

Koç, B. (2005). 1870 Orman Nizamnâmesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C/ S. 24 (37): 231-257.

Koraltürk, M. (2000). Milli Tüccarın Sesi: Ticaret-i Umumiye Mecmuası ve Dizini. *Müteferrika*, S. 18: 151-166.

Koraltürk, M. (2001a). İktisadiyat Mecmuası ve Dizini. *Kebikeç*, S. 11: 295- 331.

Koraltürk, M. (2001b). Müdafaa-i Maliye ve İktisadiye Gazetesi ve Dizini. *Müteferrika*, S. 10: 213- 220.

Koraltürk, M. (2007). *Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları “Gazi Bana Çok Kızmış!...” (1. Cilt)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.

Köprülü, B. (1949). Cibal-i Mubaha ve Sahih Vakıflara Ait Ormanlarla Baltalıkların H. 1274 Tarihli Arazi Kanunnamesine Nazaran Hukukî Durumları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C/ S. 15 (2-3): 703-726.

Kutluk, H. (1948). *Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar (1487-1923)*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.

Kutluk, H. (1967). *Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar (1787-1925) (2. Cilt)*. Ankara: Ongun Kardeşler Matbaası.

Özer, İ. (2020). Türkiye'de Orman ve Ormancılık Politikaları I: İlanından İlgasına Kadar 1920 Baltalık Kanunu. Kiroğlu (Ed.), Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar (s. 407-

- 457). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Toprak, Z. (1985). II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (1. Cilt, s. 126-132) İçinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (2019). *Türkiye'de Milli İktisat*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Tural, E. (2008). Osmanlı Orman ve Maâdin ve Zirâat Nezâreti'nde Bürokratik Reform. *Tarih Dergisi*, S. 48: 85-116.
- Ünal Ü. ve Birbudak T.S. (2011). Tedrisat -ı İbtidaiyye Mecmuası. *Türk Yurdu*, S. 285: 105-109
- Yeşilyurt, A. (2013). *Polis Mecmuası (1913-1928)'nda Polis ve Cinayet*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ekler:

Ek- 1: İnce Alemdar zade Halil Bey'e ait Bartın'da Kirazlı derbend fabrikası tezgâhı
Kaynak: Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası, Teşrinievvel 1333 [1917]: 86.

Ek-2: Kirazlı derbend fabrikasının sandık imaline mahsus tahta üreten tezgâhı
Kaynak: Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası, Teşrinievvel 1333 [1917]:88.

Ek-3: Safranbolu Yeni Han fabrikası tezgâhından görüntü

Kaynak: Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası, Eylül 1333 [1917]:49.